БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1955 АПРЕЛЬ 22 ПЯТНИЦА № 82 (3276)

Өртээ 20 коп.

Бөгүн—Коммунистиг партиянын болгаш Совет социалистиг күрүненин үндезилекчизи ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИННИҢ төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл ою.

ЛЕНИНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЛИГ ТУГУ

Кижи төрелгетенниң улуг генийи, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, Совет социалистиг күрүненің үндезилекчизи, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштынчызы, башкызы Владимир Ильич Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр бөгүн 85 чыл болган.

В. И. Ленин бодунуң бүгү амыдыралын хаанныг ёзу-чурумнуң болгаш капиталдың кинчизинден, капиталистериң болгаш помещиктериң эрге-чагыргазындан ажылчыннарны база тараачыннарны хостаарының херээнге, социалистиг ниитилелди тургузарының херээнге берген.

В. И. Ленин, чөн-биле хан-дамырындан тудуш харылзаалыг бистиң улуг Коммунистиг партиявысты тургузуп, ону хөй санныг дайзыннар-биле демиселге каннап дадыктырган. Улуг Ленин партияның мурнунга тодаргай сорулганы салып, ону Россияның ажылчын шимчээшкининиң шинчилепимээн оруктары-биле чорудуп келген.

Марксизмниң хөгжүлдезинде, ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүнде бүдүн үе В. И. Ленинниң ады-биле холбашкан. Революсчу эртемниң шылгарангай деятели В. И. Ленин ажылчын шимчээшкининиң дайзыннарындан Маркс биле Энгельстин өредиин камгалап ап, ол өредигни төөгүнүң чаз байдалынга таарыштыр чогаддыкчы ёзу-биле хөгжүткен. Ленинизм болза, капиталистиг кулданыышкынынан хосталыр дээш демисежип турар миллион-миллион массаларның тугу болу берген.

Ленинизмниң идеяларынга хей-зат кинрткен бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары Коммунистиг партияның улуртулгазы-биле төөгүде эн-не баштай помещик-капиталистиг кулданыышкынның илчирбезин үзе шапкаш, бодунга хосталганы чаалап ап, социалистиг ниитилелди тургускан. Бистиң чуртувуска социализмни тургусканы—Ленинниң мерген угаанныг чагыгларының күүселдезимин түннели, Коммунистиг партияның кайгамчык улуг организакчы, мобилизакчы ажыл-чорудулгазының өндүр улуг үре-түннели, ажылчыннарның, тараачыннарның, совет интеллигенцияның хей-зат кирген, маадырлыг күш-ажылының үре-түннели болган.

Эртемниг коммунизмниң теориязын чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүтпүшаан, В. И. Ленин, социализмниң эн баштай чаңгыс чуртка тиилеп болурун үндезилээн, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарының эртем ёзугаар үндезилетинген программазын чогаадып кылган. Коммунистиг ниитилелди тургузарының сорулгаларын шинтпирлээрде бодунуң улам ыңайгы хөгжүлдезин улуг Сталинның ажылдарындан алган, ол ленинчи программныг өредиген бистин партиявыс улуртулга болдуруп келген.

Ленинниң айтыышкыннарын эдерип чораан, совет улус Коммунистиг партияның улуртулгазы-биле чуртту индустриализастаарының болгаш көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарының сорулгаларын чедиишкинниг шинтпирлеп, экономика талазы-биле хожудап калган Россияны мурнавчы, күчүлүг социалистиг күрүне былдыр хуулдурган. «Социализмниң карачаңгыс материалдыг үндезини болза, чер ажылын-даа чаартып тургузар аргалыг улуг машиналыг үлетпүр болур» деп улуг Ленин өредип чораан. Коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү үе-чадаларында бистиң партиявыс ол ленинчи айтыышкынны үндезилээш, социалистиг экономиканың үндезиннериниң үндезини, бистиң Төрээн чуртувустуң камгаланыр аргазының быжыг магадылалы—аар үлетпүрү чайгылыш чок хөгжүдүп келген. Ол политиканы бистиң партияның кол шугуму болуп келген болгаш моон соңгаар-даа хевээр артар. Аар үлетпүрүнүң темпизин кошкадырын, оон-биле бистиң чуртувустуң камгаланыр аргазын сулаадырын орадажып турган, совет улустуң өжээннинг дайзыннарын Коммунистиг партия хайыра чок чылча шаап-даа келген.

Аар үлетпүрүнүң чайгылыш чок үндезининге даянгаш, коммунистиг тургузуушкуннуң амгы үе чадазында көдээ ажылагыйның бүгү адырларының шинтпирлиг көдүрлүүшкүнүн хандырарының талазыбиле бүгү улустуң эн чугула сорулгазын бистиң партиявыс ажылдап кылган. Партияның Төп Комитединиң январь Пленуму чоокку 5—6 чылдарның иштинде тараанның чыл бүрүдеги ниити чыылдазын 10 миллиард пудган эвээш эвеске чедирер болгаш мал ажылының продуктуларын ийи—ийи ажыг катап көвүдедир дугайында улус ажыл-агыйында канчаар-даа зажок улуг сорулганы салган. Ол сорулганы чедиишкинниг шинтпирлээри улус хереглелиниң продуктулары-биле чонну болгаш чиг-эт-биле үлетпүрү үзүктел чок хандырар арганы бээр. Ону чедиишкинниг боттандырарынга көдээ ажыл-агыйда бар турар улуг курлавырны чөп ажыглаары чугула.

Пролетариаттың диктатуразының дээди принциви болур ажылчы ангы биле колхозчу тараачыннарның эвилелин быжыглаарынга партияны улуг Ленин мотаг чок өредип келген. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет Төрээн чурттуң күчүзүнүң үндезини — ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелин уламна быжыглап турар.

Совет ниитилелдің тиилетирбес чоруунун үндезини—улустарның найыралының политиказын В. И. Ленин ажылдап кылган. Ол найыралды карак огу дег камгалавышаан, Коммунистиг партия совет кижилерни пролетар интернационализминиң ёзузунга кижизидип турар.

В. И. Ленинниң ажылдап кылганы партийжи улуртулганың принциптериниң болгаш партийжи амыдыралдың нормаларының чугула ужур-дузазын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чартык үс чыл ажыг дуржулгазы көргүскен. Коммунистиг партия бодунуң кежигүннерин партия тургузуунуң хоойлуларын амыдыралга хажык чок чорударын, партийжи улуртулганың дээди принциви — улуртулганың коллективтиг чоруун, партияның Уставының негелделерин шыңгыы сагыырын негеп турар. Партияның иштики демократизазын калбартырынга, коллективтиг улуртулганы боттандырарын экижидеринге, четпестер-биле демиселге күчүлүг чепсек болза, бот-шүгүмчүлел, ылаңгыя адаазадан өрү шүгүмчүлел болур.

Ленинизмниң тугунуң адаа-биле Европаның болгаш Азияның улус-демократтыг чуттары империалистиг дарлалдан хосталып, чаа амыдыралдың оруунче кирген.

В. И. Ленин улустар аразынга тайбыңның политиказын чарлаан болгаш ол политиканы Совет күрүненің даштыкы политиказының үндезининге салган. Янзы-бүрү экономиктиг системаларының тайбын кожа-хелбээ чурттаарының принципин Ленин үндезилээн.

Ленинизм болза, чаа империалистиг хыдыкчы дайыннарга удур демисежип турар делегейниң бүгү диптериниң миллион-миллион кижилериниң тугу.

Ленинизм—бүгү чурттарның ажылчы чоннарының тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселиниң күчүлүг чепсээ.

В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл болганынга холбаштырган эртем конференциязы

ГОРЬКИЙ. В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл оюнга холбаштыр Горькийниң университединиң болгаш хоорайның өске-даа дээди өредилге черлериниң профессорларының, башкыларының болгаш студентилериниң эртем конференциязы болган.

Бо университеттиң тыптып келгени Владимир Ильичиниң ады-биле холбашкан. 1918 чылдың июньде Нижегородтуң Күрүне университедин тургузар дугайында Ленинниң ат салганы Совет чазактың доктаалы үнген.

«В. И. Ленин болгаш Нижегородтуң большевик организациязын тургусканы» деп илеткелди конференцияга университеттиң марксизм-ленинизм кафедразының эргелекчизи доцент В. П. Фадеев кылган.

Конференцияга номчутунган өске илеткелдер күрүне тургузуунга, литературага, уран-чүүлге Ленинниң ролюнун дугайында турасказаткан.

(СЭТА).

Совет чазактың төлээлериниң Варшаваже чорутканы

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели биле Польша Улус Республиканың аразында найырал, бот-боттарынга дузалажылга болгаш дайын сөөлүндеги кады ажылдажылга дугайында керээнин он чыл болганының байырлалынга киржири-биле СЭКП ТК-ның Бирги Секретары Н. С. Хрущевка баштаткан Совет чазактың төлээлери апрель 20-де Москвадан Варшаваже чоруткан. Төлээлериниң составында—Совет Эвилелиниң Маршалы И. С. Конев, Украинаның Коммунистиг партиязының ТК-зының секретары О. И. Ивщенко, белорус шулукчу М. Танк болгаш Литва ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи Ю. Ю. Матулис олар бар.

(СЭТА).

Москвада байырлыг хуралдар

Москваның ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле кады улуг Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл болур ою апрель 22-ни калбаа-биле демдеглеп турар.

Ол төөгүлүг хүнге холбаштырган байырлыг хуралдар болгаш кежээлер Москваның ажылчын клубтарында, культура өрдуларында болгаш театрларында болуп эртип турар. Апрель 18-те Москваның «Динамо», Киров аттыг заводтарының ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының байырлыг хуралы болуп эрткен, вагон септээр «1905 чылдың революциязының турасказалы» заводтуң аныяктарының «Ленинизмниң идеяларының улуг күжү» деп темалыг кежээзи болуп эрткен.

Уругларның төп театрынга Москваның Свердловский районунуң ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң партия, совет болгаш хей-ниити организацияларының байырлыг хуралы болуп эрткен. В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл болганының дугайында илеткелди СЭКП ТК-ның чанында Маркс—Энгельс—Ленин — Сталинның институдунуң директору профессор Г. Д. Обичкин кылган.

(СЭТА).

Ленин аттыг колхозта хурал

ТЕРЕКТИГ-ХЕМ. (Телефон-биле). Совет күрүненің үндезилекчизи улуг Ленинниң төрүтүнгениниң бээр 85 чыл оюн бүгү черлерде калбак демдеглеп турар. Баштынчының ады-биле Тес-Хем районда организастатынган колхозтуң төвүнге апрель 18-те болган уткулга хуралы күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүг эрткен. Бо талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң секретары эш Наскыгоол кылган.

Часкы хову ажылынга белеткелин колхоз чогуур өйүнде доосканы, тарылгаже чоокку хүннерде кирер. Артель бүдүрүлгезин улам ыңай хөгжүдериниң беш чыл планының баштайгы чылында тудуг талазы-биле чугула хемчеглерни чорудары көрдүнүп турар: 30 чурттала бажыңнары, 100 тонна ногаа, 200 тонна тараа складтары, 5 автомашинага гараж, 100 олуттуг клуб, 25 уруглар турар ясли тудуглары кылдынар. Бо талазы-биле ыяш материалы белеткетинген, тудугда 34 бызанчылар ажылдап турар.

Колхоз эрткен чылын мал өстүрериниң планын күүсеткен, хүр, менди чыл ашкан мал амгы үеде чазагларже көжүртүнүп турар. Бызанчы Доңнай-оол, чылгычы Дажы, саанчы Доржу, хой кадарчызы Күнзек ышкаш күш-ажылга ынак колхозчулар хөй. Бо чылын 100 инекти тургузу азыралга киирер, фермада ол талазы-биле таарымчалыг кажааны кылып эгелей берген.

Область музейинде

В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл болган алдарлыг хүнүнге турасказаткан булуңну Областың Алдан-Маадыр аттыг музейинде организастаан. Ында В. И. Ленинниң амыдыралын болгаш революстуг ажыл-чорудулгазын чугаалап турар СЭКП төөгүзүнүң альбомнарындан болгаш өңнүг репродукция-чуруктардан делгелгени тургускан.

В. И. Ленинниң 1897—1900 чылдарда Сибирьниң Шушенское суурунга шөлүлгеге турган чылдарының дугайында фотоматериалдар онза сонуургаңчыг.

Бо хүннерде музейниң көрүкчүлериниң саны көвүдеп, улуг Ленинниң амыдыралы болгаш революстуг ажыл чорудулгазы-биле таныжып турар.

Библиотекада делгелге

Областың Пушкин аттыг библиотеказында В. И. Ленинниң чогаалдарының делгелгезин организастаан. Ол делгелгени «Ленинниң херээ чурттап, тиилеп турар» деп адаан. Ында улуг баштынчының чогаалдарын, «В. И. Ленинниң турасказалының хүнүнүң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын, «Ленинниң дугайында» И. В. Сталинның номун делгээн.

Бистиң чуртка социализм тургузарының ленинчи планының боттаныышкынын көргүзүп турар материалдарны база делгээн. Ында «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының 50 чылы» деп тезистерни, «1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездизиниң директиваларын», СЭКП ТК-ның көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаалдарын болгаш өске-даа материалдарны ында киргген.

Делгелгениң үшкү бөлүү тайбынга холбаштырган материалдардан тургустунган. Ында 1917 чылдың октябрь 26-да (ноябрь 8-те) ажылчыннар болгаш солдаттар депутаттарының Советтериниң II Бүгү-россий съездизинге тайбың дугайында В. И. Ленинниң илеткелин, партияның XIX съездизинге И. В. Сталинның чугаазын, «Тайбың камгалалының дугайында хоойлуну» болгаш өске-даа материалдарны делгээн.

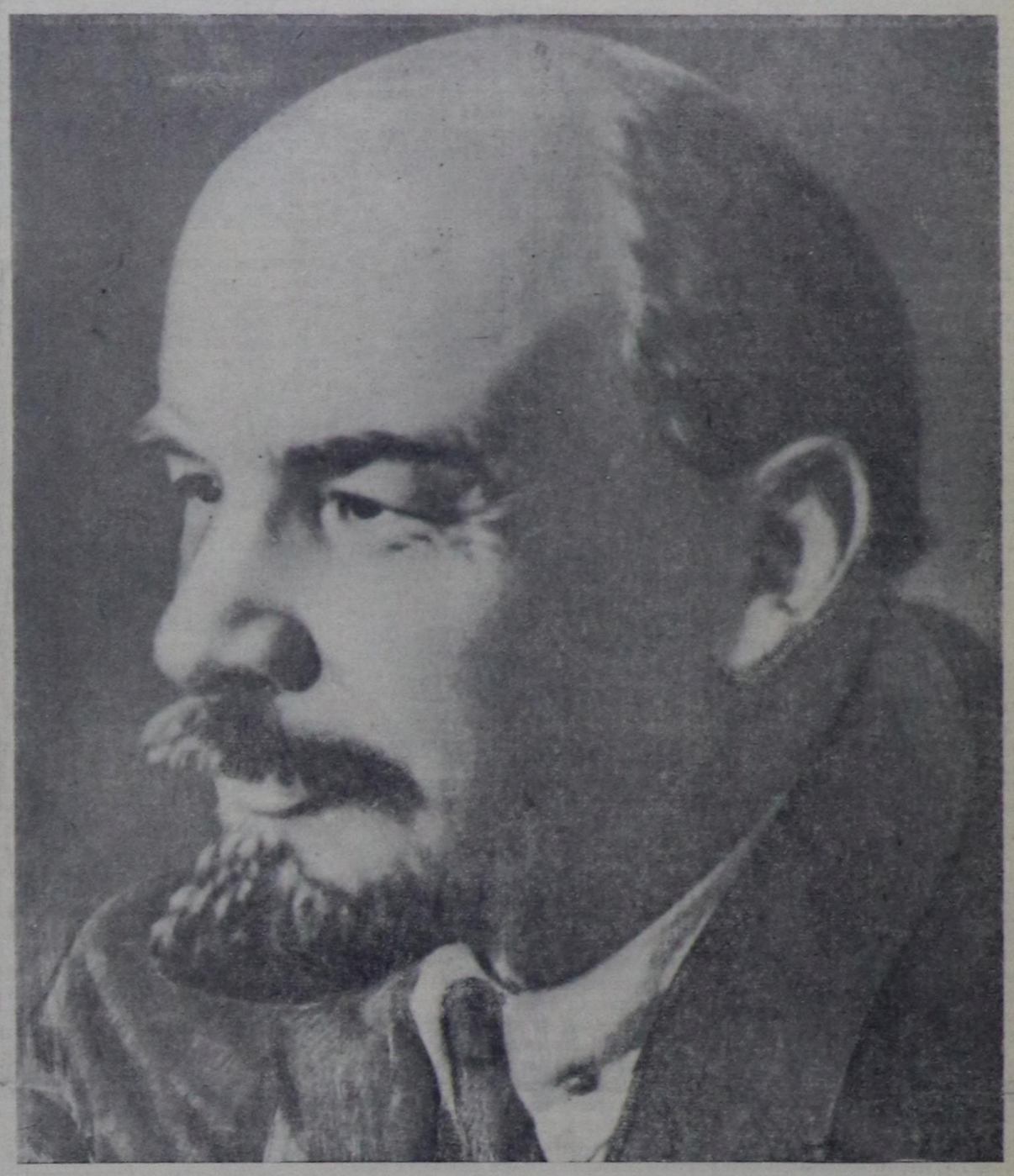

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН

В. Маяковский.

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН

(*Шүлүглелден үзүндү*)

Дааштай аткан пушкалар диңмидинде,
кулактар дег,
Дайзыннарның шивээлери.
буступ чаштаар, —
Оожум, чиңге кыышкылардан
мөөңнетинген
Онза күштүг чаңгыс-аай хат —
партия ол.
Кижи чаңгыста чөгенчиг-ле,
Хилинчектиг-даа,
дайынчы болбас,—
Кандыг-ла бир шыдалдыг келгеш,
аңаа мырыңай дээрги апаар,
Харык чок-ла ийи кижи безин
анаа-ла ону басты бээрлер.
А партияже
үүрмек чон кээп
мөөңнешсе,—
Ам сен дайзын,
холуң көдүр,
хөру—өл, дал!
Түме-сая салааларын
Дүүй-мөөңней адыштанган —
Чуура моңнаар,
чү-даа угбас аар күштүг
Чудуруктуг хол —
партия ол.
Чаңгыс кижи эге-ле хей,
чү-даа болбас —
Чарлыг-аттыг күштүг-даа бол,
Беш каът бедик бажың байтык
анаа
Бешки аршин чудук безин ууй албас.
Партия — чыгай сырый кожалашкан
Сая-сая эгиннер-дир.
Партияның күжү-биле
Салдынышпайн, деткишпишаан
тудугларны дээрдиве
үндүрер бис.
Партия — ажылчын аңгының
Оргазында хендирбези,
Партия — бистиң чоннуң
Оңмас-мөңге ажыл-херээвис.
Кара-чаңгыс партия мени кагбас.
Бөгүн албатты мен.
Хаанналганы картадан даарта
бо-ла дораан чүлгүптер мен.
Аңгының мээзи,
аңгының херээ,
аңгының күжү,
Аңгының алдары — партия ол.
Ленин биле партия —
Ийис-төрээн алышкылар,
Ие-төөгээ кым эн үнелигил?
Ленин дижир бис —
партия дээнивис ол,
Партия дижир бис,—
Ленин дээнивис ол...

КАЗАНЬДА ЛЕНИНЧИ ЧЕРЛЕР

КАЗАНЬ. Волганың бо хоорайынга 17 харлыг аныяк В. И. Ленин бодунуң алдарлыг революсчу оруун эгелээн. Казаньның ажылчы чоннары оларның хоорайынга Владимир Ильичиниң келгени-биле холбашкан бүгү-ле чүүлдерни камныы-биле кадагалап турарлар.

Казань университеди. «В. И. Ульянов (Ленин) аттыг» деп сөстер ол эрги улуг бажыңның арыында 30 ажыг чылдарда алдыннанып турар. Аңаа юридиктиг факультетке 1887 чылда студент Владимир Ульянов өренип турган. Бо дугайын орус болгаш татар дылларда турасказал самбырада бижээн, бажыңның кирер черинде азып каан бижик чугаалап турар.

Калбак мрамор чада калбак-делгем вестибюльден ийиги каътта төөгүлүг залче эдертип киирер бээр. 1887 чылдың декабрь 4 (16)-да аңаа В. И. Ленинниң кижилгези-биле революсчу хөөнүг студентилериниң 4 шакта диңмиттиг үргүлчүлээн чыыжы болган.

Улуг залы-биле кожа юридиктиг факультеттиң № 7 аудиториязы бар, аңаа Владимир Ульянов лекция дыңнап турган. Ам ында В. И. Ленинниң университет музейи бар. Делгегде материалдар, документилер, фотографиялар болгаш түс черниң чуруктуларының чуруктары В. И. Ленинниң университетке келгениниң дугайын чугаалап турар.

Мун-мун совет кижилер Казань университединиң ленинчи аудиториязынга чылдың-на сонуургал-биле кээп турарлар. Даштыкыдан аалчылар база эвээш эвес чоруп турар. ССРЭ-ниң хөй-хөй улустарының болгаш даштыкы улустарның дылдарынга келген кижилер бижимелдерни артырып каап турарлар.

Эрткен чылын ноябрьда бүгү чурттуң демдеглээни Казань университединиң 150 чыл болган хүнүнде өредилге корпусунуң кол кирер эжиниң базарында шөлге студент Ленинге турасказалды ажыткан.

Турасказал самбыраны Ульяновтарның өг-бүлезиниң 1887 чылда чурттап турганы Комлев кудумчузунда бажында тургускан. Маңаа В. И. Ленин студентилериниң революсчу шимчээшкининге киришкени дээш бирги туттуруп хоругдаашкынга таварышкан.

В. И. Ленинниң бодунуң улуг оруун эгелээни хоорайның овур-хевири таныгымас кылдыр өскерилген. Ында он-он улуг үлетпүр бүдүрүлгелер туттунган. Хоорайның эргидеги кыдыгларында бүдүн-бүдүн кварталдар болгаш мырыңай районнар тургустунган. Ленин аттыг улуг район шак ынчаар тывылган. Хөй-хөй чаа чараш бажыңнарны, дээди өредилге черлерин, школаларны хоорайның төвүнде туткан. Эрткен чылын төп Советкая шөлге В. И. Ленинге улуг турасказалды тургускан.

(СЭТА).

Ленин—улустуң улуг баштыңчызы

Владимир Ильич Ленининиң бүгү амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы —улустуң хосталгазы болгаш аас-кежии дээш чүткүлдүг революсчу демиселдиң сорук киирикчи үлегер-чижээ.

Улус дугайында, ажылчы чоннарның сатым-чолунуң дугайында бодалдар авчяк Ленининиң школачы чогаалдарынга-ла сиңниккен турган. Гимназияның директору ооң чогаалдарын бодунга эгидип берип тура: «Силер бо кандыг дарлаткан аңгылар дугайын бижип тур силер, маңаа ооң хөрээ чүү боор?»—деп шугулдаашкын-биле айтырып турганы хей эвес.

Он чеди харлыында Ленин революцияга идепкейлиг рольду ийи-чаңгыс шылгарангай «маадырларга» онаштырып турганнарның ажыл-чорудулгазын буруу шапкан эң ханы уткалыг алдарлыг сөстерин чугаалаан: «Чок, бис ындыг эвес оруктап чоруур бис. Ындыг эвес оруктап чоруур херек».

Ленининиң көргени болгаш бодунуң бүгү чаагай амыдыралын бараалгадып тутканы еске орук болза, улустуң революциязының оруу, помещиктерниң болгаш капиталистерниң дарлалындан боттарының хосталыры дээш улус массаларның идепкейлиг демиселиниң оруу болган. Ынчаарга ол революцияның организакчызы, хей-аът киирикчизи, улустуң баштыңчызы болза, Маркстың болгаш Энгельстиң өредиин чогаадыкчы ёзу-биле шиңгээдип алган эң улуг бодалчы болгаш демиселчи ол болган.

Ленининиң ажыл-чорудулгазының эгезин эрги большевиктер бодунуң дээштиниң талазы-биле чаңнык-дег ыктаалышкынга чөптүү-биле дөмейлеп турганнар. Харын ол чогум-на шак ындыг болган: революстуг Россияның амыдыралы мурнунда кажан-даа көстүп көрбээн улуг күш-биле хайныгып үнген, а ол амыдырал ханы чажыды-биле чоруп турган-даа болза, эрги делегейниң удавас өлүрүп болгаш чаа, хостуг делегейниң тиилээрин баш удур медээлевишаан, Российниң бүгү-ле боттуг үүлдериниг бодунуң саъдарын улам тода, улам күштүг көргүзүп турган.

Бо бүгү болза, революстуг шимчээшкинге Ленининиң киргени, бүгү марксисчи организацияларының ажыл-чорудулгазының төвүнге ооң салганы, чаңгыс-даа базым аткаар баспайн, чаңгыс-даа туруш дүжүп бербейн чорааш, ооң чедип алыр дээш шынчы болгаш шиитпирлиг демисежип турганы шак ол чаа үүлдүн түңнели болган. Ол чаа үүл—улуска, калбак ажылчы массаларның революсчу чогаадыкчы энергиязынга кызыгааржок бүзүрел, Россияга, ооң улуг чаагайынга болгаш алдарынга төлептиг амыдыралче Россияны үгле улус өскүрүп шыдаар деп үвеге чайгылыш чок бүзүрел болур.

Россияның социал-демократиязының ажылын удуртурунче Ленининиң киргениниң ужур-дузазын дендедир үнелептериниң аргазы чок. Чогум-на шак ол чылдарда, тургустунган төөгүлүг байдалдарның ужурунда революстуг шимчээшкинниң төвү Барыын Европадан Россияже шилчип кирип турган, маңаа, Россияга, улустуң эң улуг революциязы өскүп үнер чедип турган. Өске кым-даа эвес, харын Владимир Ильич революстуг кризистиң өзүн үнүп органын баш бурунгаар көрген болгаш ону массалар бүгү-ле белеткелдиг уткузун дээш бүгү үүлдү кылып турган.

Ленин ниитилелди революстуг ёзу-биле чаартырынга российниң ажылчын аңгыының бүгү делегейге төөгүлүг ролюн үндезилеп айыткан. Ажылчын аңгыга баштаткаш, үгле ооң удуртулгазы-биле хоорайның болгаш өдөөнниң ажылчы чоннары кулданыгның кинчи бегин үзе шаап, чаа социалистиг амыдыралды тургузарының калбак делгеминче үнүп шыдаар деп үвени ол көргүскен.

Чоокшулап келген революстуг кризисти российниң пролетариады медерелдиг, сырый каттышкан болуп, «орус ажылчыннарның болгаш бүгү орус улустуң хол, будундан бектеп турар полицейжи абсолютизмге удур шиитпирлиг демиселге орус демократияны эдертип баштааш кирип шыдаар болуп» ужурашкан турарының эргежок чугулазын Владимир Ильич чээрбиги үүс чылдың эгелээр мурнунда-ла айыткан (Чогаалдар, т. 2, арын 322).

Бистиң чуртувустуң ажылчын аңгызы бодунуң ол хүлээлгезин чедиишкиниг күүсеткен —бүгү күш-ажылчы улусту хаанныг ёзуга, помещиктерге болгаш капиталистерге удур демиселче баштаан база ону тиилелгеге чедирип келген деп үвени ам бүгү делегей билир. Ажылчын аңгыда бар ёзулуг-ла улуг болгаш маадырлыг бүгү үүлдерни бодунга шиңгээткен улустуң мерген угаанныг баштыңчызы —Ленин ажылчын аңгыны баштап турган ужурунда бистиң чуртувустуң ажылчын аңгызы бодунуң төөгүлүг сорулгаларының чогуур бедиинде турар деп үвени ам бүгү делегей билир.

Ленин чаа хевириниң политиктиг баштыңчызы, ажылчы чоннарның эң калбак массаларының амыдыралын, оларның амыдыралчы үндезин эрге-ажыктарын, ынанымын болгаш күзел-соруун ханызыбиле билир ёзулуг-ла улусчу баштыңчы чораан. Массаларны политик талазы-биле кижизидер, оларны ниитилел хөгжүдезиниң объективтиг хоойлуларын билирбиле, ол билиглерни ниитилелдиң эргеажыктарынга ажыглап билири-биле чепсеглээр чорукту Ленин бодунуң болгаш бүгү-ле профессионал революсчу-марксистерниң кол сорулгазы кылдыр көрген.

Улустуң баштыңчызы болур Ленин чаа хевириниң политиктиг партиязын —пролетариаттың дайынчы марксисчи партиязын тургускаш бодунуң адын өлүм чок болдурган. Большевик партияны, Коммунистиг партияны тургузарынга чонга ленинчи бүзүрел бүгү долузу-биле илереп көзүлген, үгле дээрге Ленин партияны ажылчы чоннарның армиязындан дашкаар тургустунган болгаш үгле ол армияның хөделиишкиннерин удуртурун боттандырар хүлээлгелиг кандыг-бир штаб кылдыр санавайн чораан. Ленинчи план штабты армияның шуут-ла составындан тургузарын, партияны эң-не медерелдиг болгаш идепкейлиг ажылчы чоннардан тургузарын баш бурунгаар көрген. Партияның тиилетирбезиниң үндезинин Ленин улусбиле сырый харылзаалыг болуру, ажылчы чоннарның эң-не калбак массазынга кеззеде чоок чоруп билири, дыка улуг хемчээлге ооң-биле каттыжып, ооң-биле чаңгыс бүдүн болуп билири ол деп санаан.

Ёзулуг-ла улусчу, Коммунистиг партияны Ленининиң тургускан үезинден бээр эткен бүгү делегейде төөгүлүг болуушкуннар болза, үгле ындыг партия бодунуң үезиниң угааны, алдар хүндүү болгаш арын-нүүрү болуп шыдаар-даа, шыдаан-даа, үгле ол партия эткен бүгү-ле үелериниң дургузунда улустарның шиитпирлеп шыдавааны сорулгаларны шиитпирлээринче эң калбак улус массаларны хей-аът киирип шыдаар-даа, шыдаан-даа деп үвени бадыткан көргүскен.

Революцияның генийинге удуртурган Коммунистиг партия помещиктерниң болгаш буржуазияның эрге-чагыргазын узуткаарынга, Советтерниң эрге-чагыргазын доктаадып тургузарынга бистиң чуртувустуң ажылчын аңгызын болгаш ажылчы тараачыннарын чедирип келген. Ленинизмниң тугунуң адаанга тиилээн Октябрьның социалистиг Улуг революциязы кижи төрелгетениң төөгүзүнде чаа үениң — капитализмниң өлүр болгаш коммунизмниң тиилээр үезиниң эгези болган

* * *

Улустуң баштыңчызы —Ленининиң кайгамчыктыг чаагай шынарлары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээнинің соонда чаа күш-биле калбарган.

Чаа, совет үениң чыл саналаашкының эгелээн календарының баштайгы —эң-не бир дугаар саазының үстүнмейн турда-ла, Ленининиң кыйгырыын ёзугаар улустуң төлээлери делегейниң эң улуг күрүнелериниң бирээзиниң иштики болгаш даштыкы политиказының эң чугула айтырыгларын чугаалажып, шиитпирлээр дээш Смольныйга чыглып келген турган.

Улус — бодунуң чуртунуң бүрүн эргелиг ээзи! Миллион-миллион бөдүүн ажылышчылер ол дугайын кайы үеден бээр күзеп келгенил ынчаш? Улуг Октябрьның тиилээн хүнүнден эгелээш ол чорук кайгамчык улуг күрүнениң дириг боттуг үүлү болу берген. Ынчаарга Ленин улус төлээлекчилериниң совет үеде бирги съездизиниң индириниден чаа, хостуг болгаш аас-кежиктиг амыдыралды тудар, массаларда чогаадылганын улуг энергиязын сергедип үндүрер деп ажылчы чоннарны кыйгырып турган. «Бис бодаарывыска күрүне массаларның медерелдиг чоруу-биле күштүг, —деп Владимир Ильич чугаалаан. —Массалар бүгү-ле үвени билир, бүгү-ле үүлдериниң дугайын бодаар болгаш бүгү-ле үүлдерже медерелдиг баар апарганда, үгле ынчан ол күштүг болур» (Чогаалдар, т. 26, арын 224).

Ленин бистиң чуртувуска социализмни тургузуп болурунга, коммунизмниң бүрүн тиилелгезинге ханы бүзүрелдиг турган. Бистиң чуртувус күчүлүг болгаш элбекшил, мөге-күштүг болгаш тиилетирбес апаар деп үвеге бодунга чаатынган күткүл-биле бүзүреп чораан. Ынчаарга ол бүзүрелди Ленин улус массаларның күжүнден, Октябрь революциязының түңнелинде хемчээл чокка өскен болгаш быжыккан кайгамчыктыг күштен көрүп чораан. Буржуазия болгаш ооң идеологтары коммунизм дугайында шаанда бүтээн күзелдер ам, Совет чуртка база-ла бүтпес деп чулчуруп турганнар. Ленин аңаа мынчаар харылаан: Коммунизм тиилээр, үгле дээрге ону быдаткап тургузарын улус боду холунга алган; үгле дээрге ниитилелдиң чаа тургузуу чуртта эрге-чагырганы бүрүн долузу-биле чонга берген, үгле дээрге массаларның идепкейин хөгжүдүп, ол идепкейни улуг угаан-бодалдыы-биле углап, баштап, улустуң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар орук-биле ону сайгарып турар партия улусту баштап чоруур. Ажылчыннарның баштайгы субботниктериниң хүннеринде, кажан коммунистиг ёзу-биле ажылдың баштайгы чижектери үгле чап-чаа көстүп турган үеде, Владимир Ильич мынчаар бижээн: «...пролетаржы күрүне эрге-чагыргазының талазындан деткимчези турда коммунизмниң эге дөстелиишкиннери чиде бербес, а харын-даа бүрүн коммунизм кылдыр өзүп, сайзырай бээр» (Чогаалдар, т. 29, арын 397).

Бо сөстерни бижээн үеден соңгаар социалистиг экономиканың болгаш культураның тургузуушкунунуң бүгү фронтуларынга, бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, бүгү делегейге тайбың дээш демиселге совет күрүнениң улуг тиилелгелериниң алдары-биле шыптынган барык-ла дерт он чылдар эткен. Ынчаарга ол орукка бистиң чедип алганывыс бүгү-ле үүлдер — ажылчыннарның, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның маадырлыг демиселиниң түңнели, Коммунистиг партияның мерген угаанныг удуртулгазының түңнели ол.

Коммунистиг ниитилелди тургузарының сорулгазын шиитпирлевишаан, партия улуг Ленининиң дараазындагы эң чугула чагыын барымдаалап турар: «Коммунизм ажылчы массаларга шуут-ла бодунуң хөрээ ышкаш чедингир төрел болур ужуруг» (Чогаалдар, т. 31, арын 347). Улустуң коммунистиг медерелдиниң өзүлдезин хандырып, Совет күрүнениң ажылагый болгаш культура хөгжүдезиниң планнарынга коммунизмниң идеяларының тодаргай боттанышкының массаларга берип турар партияның идей-кижизидилгелиг болгаш организакчы ажыл-чорудулгазы чогум-на шак ол сорулгага чагырткан.

Коммунизмниң типилелгезин чоокшуладырынче угланган бодунуң бүгү-ле эгелекчи чоруктарынга партия калбак улус массаларның медерелдиг чоруунга даянып турар. А совет кижиниң медерелдин чурттун ажыл-чорудулгазының кайы-бир талазы-биле ооң мурнунда туруп турар сорулгаларын шын билири-биле кызыгаарлатынмас деп Ленин өөреткен. Совет кижиниң медерелдиг чоруу кеззеде идепкейлиг: ол дээрге— хамыктың мурнунда шиңгээдип алдынган сорулганы амыдыралга болдунар-ла дүргени-биле болгаш болдунар-ла экизи-биле боттандырарынче бүгү күштерин, бүгү билиин салыр дээн дестүнмес чүткүл болур; ол дээрге—совет патриоттуң угаанында болгаш чүрээнде хайныккан, боттуг күш-ажылчы энергия кылдыр хуулган хыптыгыышкын болур.

Медерелдиг чоруктун ленинчи ёзу-биле, шын билдинген илерээшкини дээрге, чурттун ниити салым-чолу дээш бодунуң хуузунда харыысалгазын ажылчы кижи бүрүзүнүң шын шиңгээдип алганы, ажылчын болгаш колхозчу бүрүзүнүң күжениишкиннериниң, бодунуң участогунга, бодунуң эзлеп турар черинге оларның чүткүлдүг, бодун бердинген күш-ажылыдан ниити күрүне планнарының чедиишкиниг күүсетинери. Төрээн чуртунуң күчүзүнүң улам ынай быжыгары, бүгү совет кижилериниң материалдыг чаагай байдалының бедиири хамааржыр деп үвени ажылчын болгаш колхозчу бүрүзүнүң шын шиңгээдип алганы болур.

Ынчангаш совет ниитилелдиң мурнакчы кижилери боттарының медерелдиг чоруун ленинчи ёзу-биле шак ынчаар илередип турарлар. Совет экономиканың хөгжүлдезинге чаа-чаа чедиишкиннер дээш бешки беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш Москваның болгаш Москва областың ажылчыннарының, Магнитканың металлургтарының болгаш Донбасстың хөмүр-дашчыларының инициативазын ёзугаар эгелээн социалистиг чарыштың чалгыы бүгү чуртта улам бедик көдүрүп турар амгы үеде бистер аңаа база катап бүзүреп турар бис.

Ленинчи чагыгларны боттандырбышаан, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улус массаларның инициативазын кайы хире улуу-биле деткеп, ажылагый болгаш культура тургузуушкунунуң эң чугула сорулгаларын шиитпирлээринче оларның медерелдиг чогаадыкчы чоруун кайы хире идепкейжидип турарыл дээрзиниң дугайын херечилеп турар чижектер-биле бистиң амыдыралывыс байлак. Көдөө ажыл-агыйның планнаашкынының практиказын өскертир дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1955 чылдың март 9-та үндүрген доктаалы ол дугайын база катап чугаалап турар. Көдөө ажыл-агыйны хөгжүдерин планныг удуртуру ниитизи-биле күрүнениң холунда турда планнаашкынның чаа чуруму артельде ажыл-хереки чорударда колхозчуларның идепкейки болгаш тускайлаң чоруун улам ынай бедиирин көрүп турар. Партия болгаш чазак «көдөө ажыл-агыйның планнаашкынының хөрээнге колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының чогаадыкчы инициативазы көдөө ажыл-агыйны күштүг көдүрериниң бүгү улусчу сорулгазын эң кыска хуусаада шиитпирлээр болгаш чуртка четчир тараалыг, эттиг, сүттүг, картофельдиг, ногааларлыг болгаш өске-даа көдөө ажыл-агый продуктуларлыг болур арганы бээр, улетшүрүп чиг-этке негелдезин долузу-биле хандырар» дээрзинге ыжыг бүзүрелин илереткен.

Улуска ленинчи бүзүрелдиң ханызы болгаш күштүү болза, Владимир Ильич шынны, ол шын кайы хире-даа таарымча чок ажыглыг болза, улустан чажырар чорукту кажан-даа болдурбайн чорааныда болур. Партияны Ленининиң өөреткени болза: чаа тиилелгелерни чедип алырының оруу —ажылчы массаларже шуут дортубиле көрнүү, өөлчеглиг кандыг-даа бергелерни болгаш өөлчеглиг сорулганы оларга айтыры, ажылдың чамдыкта бир, чамдыкта өске талазынче үүге кайы-бир үеде бүгү-ле күштерни салыр ужурлугул деп үвени массаларга тайылбырлап билири; эң чоокку өөлчеглиг сорулгага улустуң революстуг күжениишкиннерин мөөңневишаан, массаларның энергиязын, маадырлыг чоруун болгаш сагыш-сеткилин көдүрүп билири ол болур.

Ленининиң кайгамчыктыг чаагай ол шынары совет үениң баштайгы чылдарында бистиң чуртувуска хөй-хөй тиилелгелерни хандырып берген. Улустуң баштыңчызының ол кайгамчыктыг чаагай шынарыбиле бистиң алдарлыг партиявыс „бөгүндаа күштүг: улуска ол бүзүрээр, улусче ооң чугаалаан сөс бүрүзү —шын. Партия улустан бергелерни чажырбас, ол бергелерни ажып эртеринче массаларны ол бүгү долузу-биле мобилизастап билир.

СЭКП ТК-ның сөөлгү Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлери совет кижи бүрүзүнүң сагыш бодалында туруп турар. Ол документилер бистиң көдөө ажыл-агыйывыста бар улуг четпестерниң дугайын, коммунизмче бар чыдар чурттун хөгжүлдезиниң негелделериниң ооң хожудап турарының дугайын бүгү-ле дорту-биле чугаалап турарлар. Партия көдөө ажылагый бүдүрүлгезин шиитпирлиг көдүреринин тодаргай программазын айыткан. Ол программа болза күштерни улуу-биле дынзыдарын, улуг энергияны мобилизастаарын, бистиң чаңчыгып калган хөй-хөй чүүлдеривисти шиитпирлин-биле сый шаварын негеп турар. Чүү деп ынчаш? Партияның политиказының улуг шынныын уе ам база-ла бадыткаан: улус бодунуң шылгатынган баштыңчызының сөзүн шын билген болгаш ооң кыйгырыын ажыл херек-биле харылаан. Казахстанда, Алтайда болгаш Сибирьде кайгамчыктыг делгем кур черлер чоокка чедир-ле амыдырал болгаш кижилер чок ышкаш сагындырып турган. Харын чоокта чаа-ла —ийи чыл мурнунда ындыг турган. Ынчаарга ам ында улуг, долу ханныг амыдырал бир чыл ажыг хайныып турар, ол черлер баштайгы дүжүдүн берген. Ол дүжүт эткен чылын агаар бойдустуң таарымча чок байдалы турза-даа, көдөө ажыл-агый продуктуларын күрүненің белеткээринин болгаш садып алырының хемчээлин 1953 чылдыындан үгле эвээжетпес эвес, харын-даа көвүдедир арганы берген.

* * *

Улус тиилетирбес. Тургузукчузу болгаш ээзи улус массалар болуп турар күрүне тиилетирбес. Советтерниң өлүрү «чайлаш чок» дижип алгаш, совет тургузугнуң иштики болгаш даштыкы дайзынары бисти сүртедирин чеже катап оралдашпаан дээр ону. Чок ындыг эвес, совет тургузугнуң үндезининге улустуң тургускан күрүнези тиилетирбес деп Ленин оларга харылаап турган. Бодунуң Совет эрге-чагыргазын камгалап турар улусту, бодунуң тиилелгези культураның бүгү-ле чаагай үүлдерин, кижиниң күш-ажылының бүгү-ле тургускан үүлдерин ажыглаар арганы боттарынга болгаш ажы төлүнге хандырып бээр ындыг херекти камгалап турар ажылчы чоннарны кажан-даа тиилеп хоржок деп Ленин өөреткен.

Ленинчи ол баш бурунгаар көрүүшкүнү төөгү хөй катап бадыткаан. Хамааты дайынның болгаш интервенцияның чылдарында аныяк Совет республиканы империалистер чылча шаап шыдаваан: он дөрт күрүнелериниң бузуттуг атка кирген походунуң киржикчилери улустуң тургускан быжыг шивээзиниң —Совет күрүнениң ханазынга боттарының хавактарын буза үзүп алганнар. Империалистер бистиң Төрээн чуртувусту делегейниң ийиги дайынының үезинде-даа кулданып ап шыдаваннар: совет улус гитлержи аг-шеригниң ыйынышкынын үүгле шыдажып эткен эвес, харын оларны бажын ковайты албас кылдыр чылча шапкан. «Коммунизмни ооң кавайынга боой тудуп каар» дээн чедимче чок оралдажышкынның талазыбиле империализмниң көскү идеологтарының бирээзи —дээрги Уинстон Черчилльдиң озалдай аарак чоокта чаа кылган ыглаашкыны улустуң Совет күрүнезиниң тиилетирбезин хүлээп билир ужурга таварышкан чоруу ол эвес бе ынчаш? Империалистер эткен үени сактып ыглап турарлар; олар ам-даа, харын кайы-бир келир үеде-даа оларның дембээргей сагыш-бодалдары черле боттанмас деп үвени эки билирлер. Улустуң тургускан күрүнезиниге атомнуг-даа, водородтуг-даа бомбалар сүртенчиг эвес. Ол күрүне тайбың болгаш демократия дагериниң бүгү чурттары-биле кады, тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетен-биле кады агрессорларга согуг бээри, өзээнге киир ирип калган капиталистиг системаның тудуп эртип шыдавазы согугну бээри эргежок чугула апарган таварылгада хереглээр четчир хемчээлдиг күштүг болуп турар.

Коммунизмниң типилелгези дээш демиселге совет кижилерни улустуң өлүм чок баштыңчызы Ленининиң ады, ленинизмниң мөңгеде дириг, амыдыралды бадыткап турар идеялары хей-аът киирип, бурунгаар эдертип турар. Аар индустрияны улам ынай хөгжүдериниң база, өөдөө ажыл-агыйны күштүг көдүрерин чедип алырының талазынга Коммунистиг партияның салганы чаа-чаа сорулгаларны шиитпирлевишаан, совет улус улуг Ленининиң дараазында чагыын үргүлчү бодап, ыдыктыы-биле күүседип чоруур:

«...Планын бистиң шагда-ла шыйып алганывыс, турар орнун бистиң четчир күштүү-биле... четчир быжыы-биле чаалап алганывыс, хереглээр материалын бистиң четчир санныы-биле чыып алганывыс шак ол тудугну херек кырынга бүгү таладан белдир тудуп үндүрериче кирер, ам дузалаар ыяш-биле хүрээлээш, ажылчын хепти кеткеш, кандыг-даа дузалал материалдарга ону бораптарындан кортпайн, практиктиг ажылды удуртур кижилериниң айтыышкыныы шыңгыы күүседип тургаш, —шак ол тудугну тудар, тудар болгаш тудар херек» (Чогаалдар, т. 27, арын 188).

Ленининиң типилелгелиг тугунга сорук киирткен бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, ленинчи херектиң улуг үргүлчүлекчизи И. В. Сталинга баштаткаш, социализмниң улуг чаагай тудуун тургузуп алганнар.

Маркс—Энгельс —Ленин —Сталинның тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улус социалистиг ниитилелди тургузарын боттандырып доозарының болгаш социализмден коммунизмче чоорту шилчилгениң оруу-биле бүзүрелдиг чоруп орар.

С. СУТОЦКИЙ.

В. И. Ленининиң чогаалдарының үндүрүлгези

Ленинчи генийниң өлүм чок чогаалдары болза, бистиң партиявыстың, совет улустуң, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының күчүлүг идеялыг эртинези.

В. И. Ленининиң чогаалдарын ССРЭ-де СЭКП ТК-ның чанында Маркс—Энгельс—Ленин — Сталинның институду калбаа-биле парлап турар. В. И. Ленининиң дыка хөй ажылдарын даштыкы чурттарның хөй нуруузунда парлап үндүрүп турар.

В. И. Ленининиң генералдыг чогаалдарын Совет Эвилелинге 59 дылдарның кырынга база даштыкы чурттарның улустарының 22 дылдарынга ниитизи-биле 279 миллион экземпляр тиражтыг кылдыр парлаан.

В. И. Ленининиң Чогаалдарының үүгле дөртку үндүрүлгезин 34.873 мун экземпляр помнар кылдыр парлаан. Ону орус дылдан украин, белорус, узбек, казах, грузин, азербайджан, латыш болгаш армян дылдарже очулдурган болгаш долузу-биле парлап үндүрген. В. И. Ленининиң Чогаалдарының дөртку үндүрүлгезин литва, молдав, киргиз, таджик, туркмен, эстон, фин болгаш татар дылдарже үндүрери дооступ турар.

В. И. Ленининиң чогаалдарын ССРЭ-де эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның, национал областарның болгаш өкруттарның бүгү дылдарында парлап үндүрүп турар. Үүгле октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда үжүк-бижиктиг болган лезгин, табасаран, тат, кабардин, тыва, шор, курд, ногай чижектиг улустар ам улуг Ленининиң чогаалдарын боттарының төрээн дылдарының кырынга номчуур болгаш өөренир арганы алган.

ССРЭ-те В. И. Ленининиң тус-тус чогаалдарын дыка хөй катап парлап үндүрген. Чижээ, «Үүнү кылырыл?» 45 дылдарның кырынга 6,5 миллион тираж-биле 146 катап парлатынган, «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы»—48 дылдарның кырынга 5,5 миллион экземпляр тираж-биле 137 катап, «Материализм болгаш эмпириокритицизм»—19 дылдарның кырынга 5 миллион хире экземпляр тираж-биле 91 катап, «Коммунизмге уругларның «чөөнээр» аарыы»—44 дылдарның кырынга 4,5 миллион экземпляр тираж-биле 122 катап, «Улуг эгелээшкин»—46 дылдарның кырынга 4,3 миллион экземпляр тираж-биле 119 катап, «Аныяктар эвилелдериниң соруулгалары»—66 дылдарның кырынга 13,9 миллион экземпляр тираж-биле 359 катап парлатынып үнген.

В. И. Ленининиң чогаалдарының үндүрүлгези улам-на калбарып турар хемчегбиле, үргүлчүлеп турар.

Ульяновскиде В. И. Ленининиң бажың-музейи

УЛЬЯНОВСК. Коммунистиг партияның организатору болгаш баштыңчызы, делегейде бирги социалистиг күрүненің үндезилекчизи В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 85 чылын Ульяновскиниң ажылчы чоннары байырлыы-биле демдеглеп турар.

Ленин кудумчузунда № 58 бажыңче кижилериниң шуушкак аргыышкыны эртенден орайга чедир соксавайн турар. 25 ажыг чылдың дургузунда В. И. Ленининиң бажың-музейинге бүдүн чартык миллион ажыг кижи — эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның янзы-бүрү назы-харлыг болгаш профессияларлыг ажылчы чоннары, делегейниң хөй-хөй чурттарының төлээлекчилери чорааннар.

Кырган теректерлиг, вишняларлыг, яблок сыптарлыг сад бо. Маңаа В. И. Ленин дыштанып турган. Чугаалажып олурар сандай. Бо черге Володя Ульянов үргүлчү кээп турган. Ооң-биле кожа—Ульяновтарның өг-бүлези спортчу оюнларга ынак чорааныа сагындырып турар шелчүтеш.

В. И. Ленининиң бичии болгаш аныяк чораан чылдарын эрттиргени бажыңның казапчазын келген кижилер дүвүрээзиниби-арта базын кирип турарлар. Улуг эвес өрээлдер, номнар болгаш сеткүүлдер, шыдыраа, ноталар, уруглар ойнаар үүлдер...

Аалчылар өрээлинде соңга карактарында полотна пестер, мебельдерде база ындыг шывыглар. Рояль. Ында «Гусельки» деп уруглар ырызының чымдызының ноталары. Ленининиң пези—Мария Александровна роялга кончуг эки ойнаар чораан, ол уругларны музыкага ынакшыдып чорааан. Мария Александровна билиглиг кижи чорааан, өлүп каш даштыкы дылдарны билир чорааан. Ооң өрээлинде номнарының аразында Шиллерниң, Гетениң немец дылда чогаалдары, В. Гюгонуң француз дылда томнары, «Француз революцияның төөгүзү» бар.

Илья Николаевичиниң кабинеди ажылхерекчи шевергин байдалдыг. Бижик столу, ооң кырында Ульяновтуң башкы ажылының 25 чыл болганын холбаштыр Симбирскиниң башкыларының Илья Николаевичиге белекке бергени улуг бижик прибору бар, ном шкафы, диван болгаш креслолар. Кабинетте Ушинскийниң номнары, Добролюбовтуң, Некрасовтуң чогаалдары, «Современник» болгаш «Ада-чурттуң биржилгелери» деп сеткүүлдер чыдыы турар.

Кызыы чада уруглар өрээлдеринче эдертип киирге бээр. Оларның иштки байдалы көрүкчүлерге Ульяновтарның уругларының амыдыралын тодаалыг-биле көрүү эр. Александр Ильичиниң өрээлинде эрги хевириниң ном салыр хекселинде кончуг чурумнуг кылдыр салган хей номнар барөөредилге номнары-биле кожа—Тургеневтиң, Толстойнуң, Белинскийниң чогаалдары, Дарьвиниң «Кижиниң тывылганы» деп ному, Маркстың «Капиталы», Менделеевтиң «Химияның үндезиннери» бар. Владимир Ильичиниң улуг акызы гимназияга өөренип чорааан чылдарында химияга кончуг хандыкшыы чорааан. Ол дугайын бичии шкафчыгаш кырында салган колбалар, пробиркалар болгаш химия дуржулгаларын кылырынга херектиг өске-даа приборлар сагындырып турар.

Владимир Ильичиниң өрээлин көрүкчүлер ханы соонгуургал-биле көрүп, ооң байдалын кеззеде билип алырын оралдажып турарлар. Маңаа амыдыралга өөрүшкүдүг, эрес-каптагай, чазык-чаагай Володя Ульянов өскен.

Столчугаш кырында Владимир Ульяновтуң табельдерин көргүскен. «Бирги шаннал-биле шилчиткен» деп тайылбырларны ында салган. Ында мактал бижиктер болгаш номнар, ап турган шаннаалдар бар. Документиде мынча деп бижээн: «Симбирск гимназиязының педагогика чөвүлели дөртку класстың кижизитирикчизи Володя Ульяновтуң кончуг эки өөредилгезин, кызымак чүткүлдүүн болгаш мактадыг чурумнуун хүндүлевишаан, ону бо ном-биле кады мактал бижик-биле шаннаан. 1883 чылдың май 30-ниң хүнү». Ооң-биле кожа Владимир Ильичиниң бышкан билигнин аттестады болгаш Казань университетинге кирери-биле гимназияга Ленинге берген характеристика. Ында бижип турары болза:

«Эң-не талантылыг, үргүлчү кызымаккай болгаш шевергин Ульянов бүгү-ле класстарга тергин өөреникчи чорааан болгаш курсту доозун үнерде болбаазыралынга болгаш чурумунга чедиишкиниериниң талазы-биле эң-не төлептиг кылдыр алдын медаль-биле шаннатырган».

Бажың-музейниң көргүзүглери Володя Ульяновтуң бичии болгаш аныяк чорааан чылдарында ажылга улуг мергежилдиг, күштүг болгаш угаан-бодал талазы-биле эрес-дидим чорааанын чугаалаан турар. Гимназияның ортаакы класстарында ол оруктуң кол классиктиг литературазын эки билир турган. Владимир Ульяновтуң өрээлинде ооң номчааны Пушкиниң, Лермонтовтуң, Некрасовтуң, Чернышевскийниң номнары камнуы-биле кадагалатынын чыдар. Владимир Ильич гимназияга өөреним турган чылдарында Маркстың «Капиталы»-биле танышкан. Бо чогаал ында стол кырында чыдар. Марксизмниң идеялары Владимир Ильичиниң мировоззрениезиниң хевирлетинеринге шиитпирлиг саъдарны чедирген. Он чеди харлыг Владимир Ульянов болдунуң акызы Александрның өлүрткениниң дугайын билгеш чугаалаа-

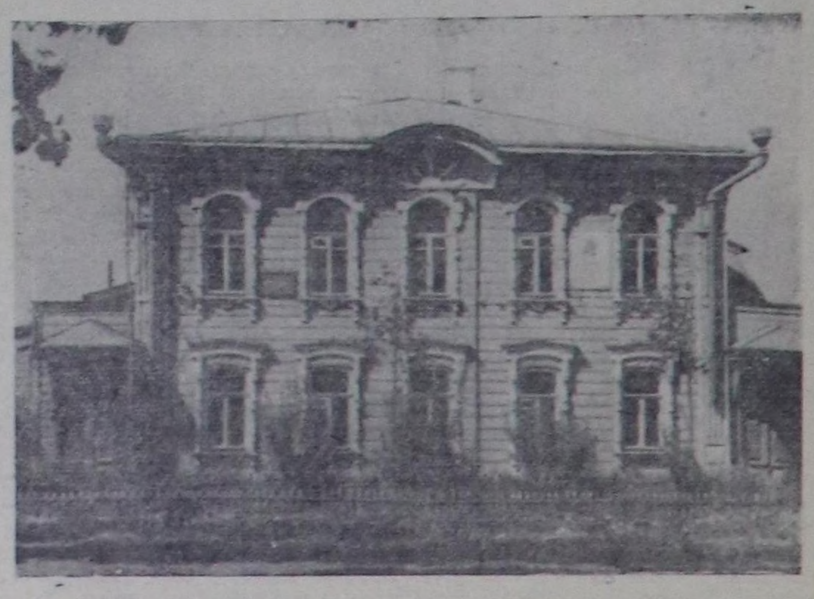

Ульяновск. В. И. Ленининиң төрүттүнген бажыны.

Фото А. Быковтуу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

БЕРГЕ ОРУК

Ол бистиң революциявыска чедир он чыл бурунгаар болган чүве-дир.

Дүне финн мугулдурунга Ленин биле ооң үдекчизи ийилээн дош кырлап бар чораанар. Үдекчи ырак эвесте бичии суурга чурттап турган болгаш далай эриин эки билир турган.

Ленин Россиядан үнүп чоруур ужурлуг апарган, чүге дээрге, ону база катап хоруглаар бодай бергеннер. Хаанның жандармнарынга билдиртпейн чораш, орус кызыгаарын канчап эрте берип болурун, үдекчи аңаа айтып берип чораан.

Соок болгаш хаттыг-даа турган.

Дээрде каранғы булуттар дүрген көжүп турганнар. Чамдыкта хат оларны тарадыр шаштарга, сылдыстар биче када кестүп келгилээр. Ынчалзажок дөмей-де долгандыр чүү-даа көзүлбес, чүгле буттар адаанда хар агарар турган...

Ыытташпайн үр-ле чоруп келгеннер.

Дүн ортузунда хат улам күштели берген. Ленин тонунуң моюндуруун өрү тыртып алган.

—Мындыг дүне хой кежи чылыг тон болза эки боор ийик...—деп үдекчи аяар чугаалаан.

Ленин олче көрүп келген.

— Чок,— деп ол сергек чугаалаан, — мындыг аян-чоруктарга хой кежи тон таарышпас.

Үдекчи Владимир Ильичиниң чугажак күсү тонун холу-биле тудуп көргеш, ооң ынай чүү-даа ыыттаваан.

Хар дүжүрүп-ле эгелээн, удатканчок тө каай-ла берген, улам-на каранғы апарган.

—Кончуг эки-дир! — деп, Владимир Ильич дүрген кылаштавышаан чугаалаан —бодавыже, озал-ондак соовуста калган боор.

Үдекчи финн тараачын болганда, ооң орустан чугаалаары багай турган. «Озал-ондак соовуста калган» деп чүвени ындыг-ла эки билбээн, ынчангаш ыыттавас деп бодап чораан.

Ол өйде Ленин айтырган:

— Оруктан аза бербес ирги бис бе? Харның дүжүрүп турары кончугуй...

Үдекчи тавар харылаан:

—Орук че? Мында кандыг-даа орук чок. Чүгле кайы чүкче чоруурун билир херек.

Хенертен ооң будунун адаанда дош чыжырт дээш, дораан ыйлып киринкен.

—Кичээн! —деп, үдекчи Лениче кый дээш, а боду аткаар халый берген.

Владимир Ильич тура дүшкен: мурнунда, мырыңай чанында, элээн улуг дош чарыы карарып чыткан.

—Ооң ынай чоруп хоржок, — деп үдекчи көргүп чугаалаан.

—Бурунгаар!— деп чугаалааш, Ленин дош чарының ажа халый берген.

Ооң адаанда дош чайлыш дээн. Ынчалза-даа боданып турар чай кайда боор: адаандан өрү харган далай суундан дош кырында хар карара берген.

—Бурунгаар!— деп катаптааш, Ленин чиик болгаш дүрген базарын кыспышаан, бурунгаар чорупкан.

Үдекчи ооң соонда көргүп көрүп турган.

Бир черге Ленин тайгыш барып ужар часкаш, ынчалзажок дораан-на хендүрүлгаш, бурунгаар дүрген-дүрген базып чоруп каан. Ооң база катап мурнунда будук ышкаш, харда карарып келген сугну көргеш-даа, секунда иштинде-даа доктаавайн база катап ажа халаваш, чүгле ам кээп будунуң адаанда быжыг дош барын билген. Доктаагаш, үдекчини кыйгырган:

—Бээр!

Минута хире болгаш, үдекчи корткан, ыыт чок ап четкен.

—Ажырбас, ажырбас,—деп Владимир Ильич ону сергедип чугаалаан.—Мындыг таварылгаларда кол-ла чүве—тура дүшпези. Улам ыңай чоруптаалы!

Финн ыыттавайн, боданып турган.

—Өскээр барып тур бис—деп ол амна чугаалаан,— он талаже ээр апаардыр.

— Долгандыр чүү-даа көзүлбес ышкажы,—деп Владимир Ильич кайгай берген.—Оң талаже ээр деп чүвени канчап билдиң?

Ол ам бодунуң үдекчизинге ындыг-ла кончуг бүзүревес апарган.

—Хат аан,—деп финн кысказы-биле харылаан.

Владимир Ильич тонунуң моюндуруун көдүрүпкен—шынап-ла: мурнунда хат арынче дорт үүп турган, а ам оң талакы чаакче. Бир эвес оң талаже ээр болза, хат база арынче кагар апаар. Ынчангаш, үдекчи орта шынныг болган.

Олар оң талаже чоруп каанар. Ам үдекчи мурнап чоруп орган, а Ленин ооң изи-биле соондан кел чораан.

Үдекчи үр-ле ыыттавайн чораан — бодавыже ,бир-ле чүвени бодап чораан боор. Боданып алгаш, ам-на чугаалаан:

—Ийе, мындыг таварылгада аар хой кежи тон таарышпас-тыр.

Элээн үе эрткен, ооң хенертен каранғыда конгулуурлар даажы дыңналып келген. Бир-ле кижи эрик кыдыынга шанактыг чорааны ол боор. А ооң сөөлүнде хат ыракта ыттарның ээрерин чедирип келген.

Ам хаанның жандармнары камгалаан кызыгаар аткаар чыдып калган.

Тө каап турган харны өттүр кызыл оҥчугаш шимиреш дээн—Ленинниң бар чорааны ортулук ам ырак эвесте турган. Ында Владимир Ильичнин бир эш манап турган, ол ону ледоколга олурткаш, Балтий далайны кежир улам ыңай чорудуптар ужурлуг турган.

Ленин бодунун мурнунда ортулук эринин карарып турган чалымнарын көрүп кааш, улам дүрген бурунгаар чорупкан.

А. КОНОНОВ

Көк-Терек турлаанда

ШИМЕ. (Телефон-биле) Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң Көк-Теректe хову турлаанда күшгажыл калбарган. Чадаананың машина-трактор станциязындан ында 2 тракторлар (бригадири эш Бегзи), а колхозтуң талазындан 102 кижи бар.

Ажылдың баштайгы дөрт хүннеринде 135 гектарның шыгы базыртынган, 30 гектар дискалатынган. Апрель 19-тан эгелеп 1 трактор кур чер андырылгазынче база кирген, 5 ат андазыннары-биле 10 гектар чардынган.

Хову ажылының шынарын бедитпишаан, тарылганы 10 хүн иштинде доозары дээш социалистиг чарыш механизаторларны болгаш колхозчу ишчилерни улам күш-ажылчы сорук кирип турар. Турлагда чажып тарыыр ажыл база эгелээн.

Москва. Кремльге В. И. Ленинниң ажыллап чораан кабинеди.
Фото В. Егоровтуу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

В. И. Ленинниң дугайында сактыышкындан

...Ленинниң аажок биче сеткилдииниң дугайын канчап чугаалаксавас боор. Бир анкетаның «кандыг дыл билир силер» деп айтырынга—«англи, немец, француз дылдарны багай билир, итальян дылды кончуг багай» деп бижип каан. Херек кырында ол мырыңай ындыг эвес. 1920 чылдың июньде, Коминтернаның II конгрезинин мурнуу чарында француз социалистиг партиязының ийи төлөөлекчилери, ооң иштинде Франциянын коммунистиг партиязының үндезилекчилериниң бирээзи Марсель Кашен келген үени саактып тур мен. Владимир Ильичиниң кабинединге ТК-ның кежигүннери чыглып келгенде, француз эштер-биле чугаалажышкынга чугула херек апарза, аңаа дузалашын дээш, француз дыл билир боорумга, ол мени чанынга кожа олуртып алган. Чугаалажышкын бүдүн чартык шак үргүлчүлээн, ол-ла үениң иштинде Ленин келген эштер-биле француз дыл кырынга хостуг чугаалашкан. Бүгү беседаның дургузунда Владимир Ильичиге чүгле ийи-үш хире-ле сөстер чугаалап бээри менээ онаашкан.

Владимир Ильич шаг-үени база хөлчок камнаар чораан. ТК-ның хуралын эртенгинин 10 шакта эгелээр доктааткан чурум турган. Владимир Ильич ону таптыгла он шак он беш минута турда ажыдар турган. Ораторларның шагы дыка кыска, чүгле ийи минутага доктаатынган. Владимир Ильич ораторларның шагын холунда хронометр ёзугаар сагып турган. Хурал үезинде чугаалажышкынар үндүре бээринге Владимир Ильич эптешпес чораан. Кым бир-ле кижи чугаалап эгелеп чорда-ла, ол, салаазын көдүргеш, чугаалаар: «Тс, тс»—дээш, «Бижиптиңер» деп имнеп көргүзер. Бир эвес эжиңерге кандыг бир чүвени медеглеп бээр дизиңерзе, бижиптиңер, өскелерге чугаанарбиле шаптыктаванар дээни ол. Ынчангаш хурал бооп турда, бижиглежишкин бооп турар. Владимир Ильич хуралды удуртпушаан, харугда-ла доңчу харыыга чугаалаар эргежок чугула үүлдерни демдеглеп ап, олурушканнар-биле бижиглежии четигиптер турган. Хурал үезинде тапкылаары хоруглуг, а үнери ооң артык. Чамдык тапкылаар кижилер школачылар ышкаш. Владимир Ильичиниң кабинединде улуг голланд печка артынче баргаш, ыжын олче кирип тапкылай бээр турганнар. Кажан бадылаашкын үеи болу бээр орта, Владимир Ильич кажарымак караан баскаш, кыжырымак чугаалаар: «Печка артының мастерлери кай хире бадылап тур ирги?»...

В. И. Ленинниң 50 хар харлаан хүнүнде аарааш, ооң-биле көржүп ыыдаваан мен. Ынчалзажок Владимир Ильичиге бирле таарымчалыг үүлүг кылырын күзээн мен. Бодумнуң эт-севимни чиндип турган народник Михайловскийниң юбилейин көргүскен сураглыг каррикатүржу Каррактың каррикатуразын тып алган мен. Ында Михайловскийни кырында сукно чаткан стол артында идээргеп турар кыдыр чураан. Бир холунда карак шили туткан, бирээзинде караанның чажын чодуп турар аржылдыг. Михайловскийни Южаков, Мякотин, Струве, А. М. Балмыкова хүрээлепкен, а столдуң базарында ийи уруглар матрос бөртүг оол, ол хире назылыг бичии уруг чажын күске кудуруу дег кылдыр өрүп алган турар. Ол «марксичигештер» народниктерге байыр чедирип келгеннери ол. Михайловскийни юбилейи бооп турар үеде, бистер бичии чораан-дыр бис, а ам бистер улуг партия болу берген бис, ол силерниң ажылыңарның, силерниң талантыңарның ачызы-биле чедип алдынган деп Ленинге бижээн мен.

Владимир Ильич бодунуң 50 хар харлаанынга турасказаткан РКП(б)-ниң Москва комитединиң кежээки хуралынга чүве чугаалап тургаш, ол каррикатураны олурушканнарга көргүскен. Ол бодунуң чугаазынга юбилей дээш макталгалыг сес чугаалаар чорукту шооткаш, бистиң партиявыстың эрткен оруун доңчу чугаалааш, ооң мурнунда бергелерни айыткан; чедишкиннерге хөөреп, эзирип болбас деп кыйгырган. В. И. Ленинниң ол чугаазы, ооң бүгү ажыл-чорудулгазында чоруп чоруурун ышкаш, ажок биче сеткилдии, байдалды үнелеп көөрде туруштуу, хоозун, йөрээл сөстерге хөөн чогу эн тодаргайы-биле долдунган турган.

Е. СТАСОВА.

Австрияның киржилгези-биле дөрт күрүнелерниң чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында

Апрель 19-та ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер министри В. М. Молотов Американың Каттышкан Штаттарының ССРЭ-де элчини дээрги Ч. Боленни хүлээп алган болгаш апрель 12—15-те Москвага болган совет-австри чугаалажышкыннарының түңнелдериниң дугайын аңаа дыңнаткан.

Оон аңгыда, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер министри В. М. Молотов АКШ-тың чазаанга Совет чазактың дараазында уткалыг нотазын элчин Ч. Боленге тывыскан:

«Мооң адаанда чүүлче АКШ-тың чазаның кичээнгей салырын Совет чазак эргежок чугула деп санап тур.

Совет чазактың болгаш Австрияның Федералдыг канцлери дээрги Ю. Раабаштаан Австри республиканың чазак төлөөлериниң аразынга апрель 12-ден 15-ке чедир Москвага чугаалажышкыннар болган. Санал-оналдар солушканының түңнелинде австри айтырыгны таарыштырарын доозун болур болгаш Австрия-биле күрүне керээзин чарарының аргазы бо үеде бар болуп турары илеретинген. Бо болза, демократтыг австри күрүнениң хамаарышпас чоруун бүрүү-биле катап тургузар арганы бээр, ол чорук Европага тайбыңның хөрээн быжыглаарынга боттуг салышкын болур.

Австрия-биле күрүне керээзин чарар дугайында дөрт күрүнелериниң чазактарының болгаш Австрияның чазаның аразында чугула дугуржуушкунну чедип алырынга АКШ-тың чазаа бодунуң талазындан деткимче көргүзер боор деп идегелди Совет чазак илередип тур.

Күрүне керээзин чарар дугайында, хамаарышпас демократтыг Австрияны катап тургузар дугайында айтырыгны Австрияның төлөөлекчилериниң киржилгези-биле болгаш бо керээге ат салырыбиле Американың Каттышкан Штаттарының, Франциянын, Англияның болгаш Совет Эвилелиниң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын чоокку үеде чыылдырган турары ажыктыг болур деп Совет чазак санап тур.

Айытқан чөвүлел хуралды чыылдырар черин Вена хоорай деп бодап турар.

Бо санал-биле холбаштыр харыызын АКШ-тың чазаа дүрген-бээр болза, Совет чазак чогумчалыг деп четирер апаар.

Москва, 1955 чылдың апрель 19».

Совет-австри чугаалажышкыннарының түңнелдериниң дугайында Совет чазактың алганы дыңнадыгны, база ол ышкаш ССРЭ чазаның үстүнде айытқан нотазын бодунуң чазаанга саадатпайн дыңнадырын элчин Ч. Болен медеглээн.

• • •

Ол-ла хүн ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов Великобританияның ССРЭ-де херектеринге бүзүретирген төлөөлекчизи дээрги С. К. Парроттуң ,база ол ышкаш Франциянын ССРЭ-де херектеринге бүзүретирген дээрги Ж. Ле Руаны хүлээп алган болгаш ССРЭ биле Австрияның аразында Москва чугаалажышкыннарының түңнелдериниң дугайын оларга дыңнаткан.

Австрияның киржилгези-биле дөрт күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында Совет чазактың АКШ-тың элчини дээрги Боленге тывыскан нотазының бижимели-биле бир дөмей нота бижимелин Великобританияның чазаанга чорудары-биле дээрги С. К. Парроттка, база дээрги Ж. Ле Руага В. М. Молотов тывыскан.

Совет-австри чугаалажышкыннарының түңнелдериниң дугайында айытқан дыңнадыгны болгаш Совет чазактың нотазының бижимелин боттарының чазактарынга доп-дораан дамчыдып бээрин С. К. Парротт база дээрги Ж. Ле Руа медеглээннер.

Ленин аттыг колхозта

ТУРАН. (Телефон-биле). Бии-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң сүт-бараан фермазында бо чылын 164 инек төрүүр, апрель 15-ке чедир төрүүнген 84 бызаалар бүрүн алдынган, эки доругун турар. СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң доктаалынга улам сорук кирген колхозчу малчыннар бедиткен хүлээлгелер өзугаар ажылдап турар.

Колхозтуң мыйыстыг бода малында инек амгы үеде 50 хуу четкен чорук малдың өзүлдезин болгаш ооң продуктулуун көвүдеирин хандырарынга улуг чедишкин болур. Колхоз бүдүүлгезин улам ыңай хөгжүдериниң беш чыл планының баштайгы чылында мыйыстыг бода малды пландан 3 хуу ажыр өстүрерин, төрүүнген бызааларны бүрүн камгалавышаан, саалда сезонунуң дургузунда чүрт инээнден 800—1000 литр суттуг алырын ферманың малчыннары хүлээнген, ол күүсетинген турар.

• • •

Часкы хову ажылынга белеткелин колхоз чогуур өйүнде дооскан, ам чүгле черниң эриирин манап турар. Огородчулар 4 парник оңгарларын каскаш, тудуун кылган, рамаларын белеткээн, иштинде удобрениелерни урган.

Рассада өстүрериниге ирик-өдек савышыгаштар бүдүрериниге эштер Михайлова, Цепелева, Куклина олар эки ажылдаанар. Капустаны, помидорну болгаш огурецти чылыткыга өстүрерин удавас эгелээр деп турар.

• • •

Колхозтуң тудуг бригадазының мурнунда чугула сорулга салдынып турар. Суурга кылдынар 10 чурттарга бажыңнарындан аңгыда, бо чылын фермаларга 3 чурттарга бажыңнары база тудар. Ол ышкаш тургузу азыралга кирер 60 инекке кажаа, чазаныга бажыңы, гараж, электри станциязының тудуу база бүдүүлге болгаш культураның өске-даа тудуглары бо чылын кылдынар.

• • •

Хаванны эки ажаап, шын өстүрерге, ол улуг орулганы бээр. Эрткен чылын колхозтуң хаван фермазы төрүүр хаван бүрүзүнден ортумаа-биле 12 оолдарны алган, а бо чылын 18 хаван оолдарын алыр деп турар. Амгы баштайгы төрээн 16 хаваннар 162 оолдарны берген.

Төөгү талазы-биле ленинчи черлерде

Лениниң хоорайы. Бо сөстерде ханы иштики күш болгаш улуг-чаагай сорук кириишкини сиңиккен. Хоорайның революстуг төөгүзү ажылчы чоннарның гениалдыг баштынчызы, бистиң партиявыстың үндезилекчизи, делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчузу—Владимир Ильич Лениниң амыдырал-чурттал-газындан болгаш ажыл-чорудулгазындан чарылбас холбаалыг.

Нева болгаш Нарва заставаларының ындында, Выборг талазында, хоорайның өскедаа хөй-хөй районнарында сорук кириишкиниг ленинчи сөс чаңгыланып турган. Лениниң чурттап болгаш ажылдап турганы төөгү талазы-биле тураскаалдыг черлерни ленинградчылар кайгамчык чаагай ханы ынакшыл-биле кадагалап турарлар.

...Петербург, 1890 чыл. Университетке экзаменнерни дүрген дужаарының байдалдарын тодарадып алыр дээш аныяк Ленин августуң төнчүзүнде, сентябрьның эгезинде аңаа бирле дугаарында чедип келген. Ол дараазындагы 1891 чылда база ийи удаа—чазын болгаш күзүн—аңаа кээп, университет сессияларына олурушкан. Ленинград университединиң делгем чырык коридорунда чурукчу В. В. Орешникованың чураана улуг чурукту көрүп болур, ында сорук кирген арын-шырайлыг аныяк Ленин экзамен хүлээп алыкчыларынга бүзүредилгениң улуг күжү-биле харылап турганының үезин чуруп көргүскен. Аас-биле харылаар 13, бижип күүседир бир экзаменнерни Владимир Ильич Ленин тергиин эки дужааган. Шылгалда туткан 33 кижиниң иштинден чүгле чаңгыс Лениниге бүгү эртемнер талазы-биле дээди демдектер турган. Юридика факультединиң шылгалда комиссиязы аңаа бирги чергениң дипломун тывыскан.

...Ленинградта шаанда Улуг Казачье деп адап турган, а ам — Ильичиниң доора кудумчузу дээр ыржым-шөлээн доора кудумчуда № 7/4 бажыңга Лениниң өрээл ап турганы Петербург квартираларының бирээзи турган. Ам ол квартира музей болу берген. Лениниң өрээли онза бөдүүн кылдыр тургустунган. Улуг эвес демир орун, ийи стул, диван, комод, ийи стол. Оларның бирээзиниң кырында — беш шугумнуг керосин лампазы. Бүгү-ле чүве алды он чылдар мурнунда турганы ышкаш ол-ла хевээр кадагалатының арткан. Владимир Ильич ол өрээлге 1894 чылдың февраль 24/12-ден эгелээш 1895 чылдың май 7/апрель 25-ке чедир чурттап, ажылдаан. «Улустуң өңнүктери» деп кымнарыл база олар социал-демократтарга удур канчаар чаалажып турарыл?», «Народник ёзунуң экономиктиг утка-шынары болгаш дээргн Струвениң номунга ооң шүгүмчүлели» деп бодунуң гениалдыг чогаалдарын ол аңаа бижээн.

Квартира-музейде чыгдынган хөй саныг материалдар Петербургтуң «Ажылчын аңгының хосталгазы дээш демиселдиң эвилелин» тургузарын белеткеп турган аныяк Лениниң хайныышкыныг революсчу ажылчорудулгазының дугайын чугаалап турар.

Владимир Ильичниң ол бөдүүн квартиразынга хөй-хөй мурнакчы ажылчыннар-революсчулар — И. В. Бабушкин, В. А. Шелгунов болгаш өскелер-даа кээп тургулаан. Ленин оортан ажылчын квартиларже болгаш заводтарже чоруп турган. Петербургтуң ажыл-ишчилери ону ынчан-на боттарының баштынчызы кылдыр көргеннер. Хаан камгалалы ол үеде-ле Лениниге чажыт хайгаралды тургускан турган дээрзиниң дугайын документилерниң чурук-хоолгалары херечилеп турар.

...Невaның машина тудар заводтарының күчүлүг корпустарының чаны-биле эрткен кижи бүрүзү-ле долгандыр херимнеп каан шөлде тургускан Ильичиниң тураскаалының чанынга чайлаш чок доктаай бээр. Мурнунда Семяниковский деп адап турган ол заводка 1894 чылдың төнчүзүнде ажыл соксадыышкыны хып үнген. И. В. Бабушкиниң кыржилгези-биле Владимир Ильич орус марксистерниң баштайгы агитация хуудузун—заводтуң ажылчыннарына хуудусту бижээн.

...1905 чылдың күзүнүнде каш чылдарда чок турганының соонда Владимир Ильич Петербургка дагын ээп чедип келген. Ол кажан кезээде ышкаш болуушкуннарның иштинде, омак-сергек, ажыл-ишчи, тиилетирбес долу энергиялыг турган. Ам В. И. Ульяновтуң (Лениниң) адын эдилеп турар электротехника институдунга ооң үннери ол чылдарда каш удаа чаңгыланып турган. Ол өөредилге черинин сүүр кырлыг, онзагай архитектуралыг бажыңының базында мемориалдыг самбыраны тургускан. Ооң бижимелинде Ленин студентилер бөлүмүнге төөгү материализминиң талазы-биле лекцияларны номчуп турган деп бижээн. Кедизинде кээп электротехника институдунуң тускай эртемнигленин Лениниң айытканы чүртту электрижидериниң гениалдыг планын чогаадып кылырынга болгаш боттандырарынга идепкейлиг киржир алдарлыг болган.

1917 чылдың чазынындан эгелээп, Лениниң эмиграциядан Россияга ээп келгениниң соонда улуг баштынчызының ажылчорудулгазының онза хайныышкыныг, онза байгамчыктыг петроград үезин эгелээн.

...Апрель 16 (3-түн) кежээзинде Финлянд вокзалының перронунга поезд чедип келген. Мунмун революсчу ажылчыннар, солдаттар болгаш матростар вокзал шөлүнге Владимир Ильичини четтикпейн манап турганнар. Оларның байырлалдыы-биле үктүп алганы Ленин броневик кырынче көдүрүп үнгеш, аңаа бодунуң кылганы кайгамчыктыг чугаазын дараазындагы кыйгырыг-биле доскан:

— Социалистиг революция делгерезин!

Улуг революстуг болуушкуннарның херечизи—төөгүлүг броневикти ам В. И. Лениниң Төп музейинин Ленинград салбырының бажыңының базында граниттен кылган бедиктел кырында тургускан.

Ынчан большевиктер партиязының Төп болгаш Петербург Комитеттериниң турганы Кшесинская ордузунче Ленин шуут вокзалдан-на чоруткан. Ол дүн ортузунда каш удаа балконче үнүп, чүве чугаалап турган. Улус Ильичиге чалбыыштыг байырын чедирип, динмиттиг адыш часкап турган. Ол дээрге ажылчы чоннарның революциянның тиилелгезинге чайгылыш чок бүзүредилиниң сүрүг көргүзүү, кажан кезээде, бүгү үүлдер талазы-биле төөгүнүң тургузукчулары—улус массаларының күчүзүнге даянып чораан боттарының баштынчызынга эң ханы ынакшылдыының илерели болган.

... Владимир Ильичини манап турган төөлдери: ооң угбазы Анна Ильинична Елизарова болгаш угбазының ашаа ооңбиле чүгле эртен дан адып орда ужурашкан. Олар Петроград талазында Калбак кудумчуда № 48/9 бажыңга чурттап турганнар. Ам ол кудумчу Лениниң адын эдилеп турар, а Лениниң үш ай чурттааны (чажыт байдалче киргиже чедир) квартирада музей тургустунган. Ында делгээн үүлдер ол үениң болуушкуннарын көргүзүп турар. Улуг эвес, бөдүүн дериг-херекселдиг өрээлге дыш-даа билбейн ажылдап турган. Ол аңаа 150 ажыг үүлдерни болгаш элээн хөй брошюраларны бижээн. Владимир Ильичиниң ол квартиразынга ооң эң чоокку соратниктери: эштер Сталин, Свердлов, Молотов, Орджоникидзе болгаш оон-даа өскелер барып тургулаан.

... Бодунуң хевирлериниң талазы-биле чаагай көрүштүү-биле болгаш бөдүүн-биле онзаланып турар Таврический ордузунуң ак-колонналыг бажыңынга бистиң хүннеривисте тайбын дээш демиселчилериниң хуралдары, эртемденнериниң болгаш бүдүүлгечилериниң чогаадыкчы найыралдажылганы быжыглаар дугайында ужуражышкыннары, партия болгаш комсомол конференциялары болуп эрткилеп турар. 1917 чылдың кадыг-дошкун болгаш суртенчиг хүннеринде аңаа өске болуушкуннар болуп тургулаан. Дайын болгаш революция дугайында аңаа партия ажылдакчыларының хуралынга Ленин илеткел кылгаш, буржуаз-демократтыг революциядан социалистиг революцияже шимчээшкин дээш демиселдиң гениалдыг планын бодунуң кайгамчыктыг Апрель тезистерин номчаан, апрель 17/4-түн хүнү онза кайгамчык болган.

... Петербургтуң бүгү булуннарынга болгулаан он-он митингилерге болгаш хуралдарга Ленин илеткел кылып турган. «Трехгольникти», Охтенскиниң дары заводунуң «Скороход» фабриканың, Николаев демир оруунуң кол-кол вагон мастерскааларының болгаш өске-даа хөй бүдүүлгелериниң ажылчыннары мөнге шагда дириг ленинчи сөстерни дыңнап турганнар. 1917 чылдың май 25/12-де путиловчуларныңга болган хөй муң кижи киржикчилиг митингиге ол илеткел кылган. Тайбың дээш, эрге-чагырганы Советтериниң холунче шилчидери дээш демиселче баштынчының кыйгырганы чалбыыштыг сес бүрүзүн ажылчыннар боттарынга шиңгээдип ап турган. Ленин чугаазын доозуптарга путиловчулар ону холдарынга көдүрүп алгаш, ол кайгамчык хөй кижиниң аразы-биле баштынчызын автомобильге чедире бергеннер, а ооң соонда ону Нарва хаалгаларынга чедир үдээннер. Ол болуушкун дугайында тураскаал кылдыр ам Киров заводунда мемориалдыг самбыраны тургускан.

Буржуаз Түр чазак Лениннии тудуп хоругдаарынга белеткеннип турар деп чүве билдингир апаарга партия болунун баштынчызын ханызы-биле чажырган. Июль 24/11-ге чедир Владимир Ильич истепсүрүшкүнден 10-гу Рождественская амгы — 10-гу Советская кудумчузунда ажылчын С. Я. Аллилуевтиң бажыңынга чажыртынып турган, ол квартираны ам музей болдурган. Ынчаарга баштынчының аңаа оон ыңай турары база-ла айыылдыг болу берген. Июль 25/12-нин дүнезинде эштер И. В. Сталин биле С. Я. Аллилуев Ильичини хоорай хавызында улуг эвес демир орук станциязынче үдээннер. Оортан Ленин Сестрорецкиже чоруткаш, чажыт айыылдыг ажылчын большевик Н. А. Емельяновтуунга барып доктааган. Ооң соонда Ильич Разливче көшкен.

...Разлив хөлүң ындында Лениниң чадыры. Ол дугайын бистиң чуртувустан дашкаар ырак черлерде безин билир. Аңаа Владимир Ильич Түр чазактың чимзеникчилериниң сиген кескен кижи болуп чажыртынып турган.

Ам олче чүс-чүс кижилер хүн-бүрү кээп турар. Олар асфальтылаткан чазаглыг оруктан кээп турар. Ол оруктуң бир талазында доңа берген хөлүн дески ак дожу шөйлүп чоруткан, еске талазында чадаа үнүштер карарып чыдар. Өскпен-кызыл өарыгзымаар өннүг граниттен оюп кылган тураскаал чадырның базарынга келген кижилер ханы хүндүткел-биле доктаап турар. Гранитте мындыг бижимел бар:

«1917 чылдың июльде болгаш августа делегей Октябрьның баштынчызы буржуазияның истеп-сүрүшкүннериниң будуктардан кылган чадырга чаштының турган болгаш бодунуң «Күрүне болгаш революция» деп номун бижээн бе черге—ол дугайында тураскаал кылдыр граниттен чадырны тургустувус...

Лениниң хоорайының ажылчыннары
1927 чыл»

Сиген кезилдези дооступ, күс дүжүп келгенде сиген кескен кижи болуп чаштынары болдунар аргажок болу берген. В. И. Ленин Разливтен Удельная станцияже чеде бергеш, оортан паровозка одакчы болуп алгаш, Териокка (амгы Зеленогарскиге) чеде берген. Ооң соонда дуне, ажылчын большевиктерге үдедип алгаш Ильич шыргай аырга иштиниң чиңге оруу-биле Ялкала деп бичии суурга чеде берген. Ам Ялканы Ильичево суур деп адаар. Ында В. И. Лениниң бажың музейи туруп турар. Улуг баштынчы Разливке эгелээн «Күрүне болгаш революция» деп номун аңаа бижип үргүлчүлээн.

... В. И. Лениниң квартира-музейлериниң бирээзи эрик кавызы Карповкада № 32 бажында турар. Маңаа 1917 чылдың октябрь 23/10-да партияның Төп Комитединиң хуралы болган, аңаа Ленин ол үеним дугайында илеткел кылган. Чепсектиг тура-халыышкын дугайында ленинчи резолюцияны ол төөгүлүг хуралга хүлээп алган.

...В. И. Лениниң Сердобольская кудумчуда 1/92 бажында квартира-музейи. Партия кежигүнү М. В. Фофановаными болуп турган ол квартира Владимир Ильичиниң чажыт ажыл-чорудулгазының сөөлгү үези-биле холбаалыг. Ол аңаа 1917 чылдың октябрьда партияның Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар Петроградка ээп келгениниң соонда көжүп келген болгаш ноябрь 6/ октябрь 24-түн орай кежээзинде Смоленскийже чоргуже чедир аңаа турган.

(Төнчүзү 4-кү арында).

В. И. Лениниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл болганын кыдат улус демдеглеп турар

ПЕКИН. Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының улуг баштыңчызы В. И. Лениниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чылын кыдат улус калбаа-биле демдеглеп турар. Кыдат-совет найыралдың ниитилелиниң салбыры партия болгаш хөй-ниити организациялары-биле кады ол төөгүлүг хүнү холбаштыр хемчеглерни чорудуп турар. Кыдат-совет найыралдың ниитилели «Лениниң сактыш чоруур болгаш өреним» деп каастылгалыг ному иссеалыг тиражбиле парлап үндүрүп турар, ол ном В. И. Лениниң амыдыралының болгаш революсчу ажыл чорудулгазының дугайын, делегейде бир дугаргы социалистиг күрүнеи тургузарынга оон ролюнун дугайын чугаалап турар.

Кыдат-совет найыралдың ниитилелиниң төп салбыры илеткелчилерге болгаш пропагандистерге дузаламчы кылдыр В. И. Лениниң амыдыралының болгаш ажыл чорудулгазының база оон өрединиң дугайында чамдык номнарны тус-тус черлерге чоруткулаан.

Чүрттүн бүгү хоорайларында, а ол ышкаш көдээ районнарда марксисчи партияны пролетариат-биле чаалап алырынга, Совет Армияны тургузарынга, социализм тургузуушкунунга В. И. Лениниң улуг алдархавыязының дугайын, ол өредигниң кыдат революцияга улуг ужур-дузазының дугайын чугаалап турар фото-делгелгелерни организастаан. Библиотекаларда номчукчулар конференциялары болуп эрттип турар, оларга В. И. Лениниң чогаалдарын чугаалажып көрүп турар.

В. И. Лениниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл болганынга холбаштырган байырлыг хуралдар КҮР-нүң хоорайларында болгаш суурларында болуп турар. Бо хүннерде кинотеатрларга кыдат дылче очулдурган «Ленин Октябрьда», «Ленин 1918 чылда», «Боолуг кижи», «Яков Свердлов» деп кинолар бөлгаш «Владимир Ильич Ленин» деп документалдыг кинону үндүрүп турар.

Лениниң хүннерин демдеглевишаан, кыдат парлалга Ленин дугайында, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга ленинчи өредиглериниң ужур-дузазының дугайында хөй санныг түүлдерни болгаш корреспонденцияларны парлап турар. Чамдык солуннар В. И. Лениниң амыдыралын болгаш ажыл чорудулгазын көргүзүп турар фото-чуруктарны парлап турлар.

(СЭТА).

Чехословакияда ленинчи хүннер

ПРАГА. Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының улуг баштыңчызы болгаш башкызы В. И. Лениниң төрүтүнген хүнүнден бээр 85 чыл оюн Чехословакияның ажылчы чоннары калбаа-биле демдеглеп турар. В. И. Лениниге тураскааткан кежээлер болгаш хуралдар бүгү чүрттарда эртип турар, ол хуралдарга Коммунистиг партияның черчер организацияларының секретарьлары болгаш национал фронтунун активчилери илеткелдерни кылып турар. Илеткелдериниң соонда В. И. Ленин болгаш Совет Эвилелийиң дугайында хроника-документалдыг болгаш уран-чечен фильмнерни көргүзүп турар.

Апрель 20-деп 22-ге чедир Чехословакияга В. И. Лениниге тураскааткан Чехословакияның Коммунистиг партия организацияларының область болгаш хоорай активиниң байырлыг хуралдары болур. Ленинчи байырлыг кежээлерге материалдарын В. И. Лениниң прага болгаш братислава музейлериниң В. И. Ленин дугайында шилип алган документалдыг болгаш уран чечен делгелгелерни капсырлаштырып турар.

Апрель 21-де В. И. Лениниң музейинге «В. И. Лениниң чогаалдары Чехословакияда» база «Совет Армия — хостакчы Армия» деп ийи делгелгениң байырлыг ажыдыышкыны болур.

(СЭТА).

Чехословакияда МТС-тер

ПРАГА. Чехословакияның машина-трактор станциялары көдээ ажыл-агайының чаңгыс зай кооперативтеринге, тараачыннарга болгаш хуу ажылдыгларга тараа культураларының бедик дүжүлү дээш демиселге улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Эрткен чылын МТС-тер көдээ ажыл-агай кооперативтериниң бүгү черлериниң дөрттүн үш хуузун ангдарган болгаш тараан.

Бо чылын чүрттүн машина-трактор станциялары эрткен чылга бодаарга элээн каш муң гектар хөй черлерни ажылдап кылыр.

(СЭТА).

Болгарияның химия үлетпүрүнүн чедиишкини

СОФИЯ. Улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда тургустунган Болгарияның химия үлетпүрү продукция бүдүрерин чайгылыш чокка көвүдеп турар.

Димитровградта Сталин аттыг химия комбинады көдээ ажыл-агайны кылымал удобрение-биле чүгле долдур хандырып турар эвес, харын экспорттаар продукцияны берип турар. Стефан Киранджиев аттыг целлюлоз заводу бодунун төлевилелдиг күчүзүн шингээдип алган.

Чоокку үеде Болгарияга химия үлетпүрүнүн чаа бүдүрүлгелериниң: чес-хола көк дажын бүдүрер талазы-биле заводтун, кылымал волокна заводунун болгаш сульфат целлюлозунун заводунун тудушкуну эгелээр.

Ийиги беш чылдың төнчүзү 1957 чылда химия үлетпүрүнүн продукциязы 1952 чылдын деннелиндеп 90 хуу өзер.

(СЭТА).

Совет Эвилелинге чаа танкер

ХЕЛЬСИНКИ. Раума хоорайда «Раума-Репола» деп акционер ниитилелдиң судно тудар черинге беш чылдың садыг дугуржулгазын өзүгаар Совет Эвилелинге тутган үшкү танкерни сугже эжиндирип киирген, ол танкер 4 муң тонна суг ишкирлиг.

Танкер «Гудермес» деп атты алган.

(СЭТА).

Азия болгаш Африка чурттарының конференциязы

БАНДУНГ. Апрель 18-тиң эртениинде индонезий хоорай Бандунгка Азия болгаш Африка чурттарының конференциязы ажыттынган, Азияның болгаш Африканың 29 чурттарының чазактарындан 340 хире төлээлер конференцияда олуржуп турар. Төлээлериниң хөй кезиин премьер-министрлер азы даштыкы херектер министрлери баштап турар.

Конференцияның ажыттынарынга Индонезия республиканың президентизи болгаш оралакчы президентизи, индонезий чазактың кежигүннери, индонезий парламентиниң даргазы, Джакартада дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, парлалганың төлээлекчилери олурушкан.

Конференцияны Индонезия республиканың президентизи Сукарно ажыткан. Сукарно бодунуң чугаазынга «кижи төрелгетениң төөгүзүнде диптер аразының өңнүг кештиг улустарының бир дугаар конференциязының» төөгүлүг ужур-дузазын демдеглээн. Азияның улустары хөй-хөй салгаашкыннарның дургузунда үлүг хуу чок хоозураан чораанын ол сагындырган. «Бисти херек-севес, бистерге, Азияның улустарынга, түннелдери улуг саңдарлыг өске шиитпирлерни үндүрүп турган, ядыы-түрөнги болгаш дорамчылаашкынга чүрттап чораан бис» деп ол чугаалаан. «Сөөлгү каш чылдарның иштинде улуг өскерлиишкиннер болган. Улустар болгаш чурттар чүс-чүс чылдагы уйгузундан оттуп келген. Даштыкы талазы-биле идепкей чок улустар делегей ареназында үнүп келген болгаш ыржым чорук демиселге болгаш идепкейлиг чоруккa орнун дүжүп берген. Аштынмас күштер ийи дипти хаара туткан. Бүгү делегейниң психтиг, угаан-бодаа болгаш политиктиг арны өскерилген, бо чорудулга ам-даа доозулбаан. Делегейниң чер бүрүзүнде чаа байдалдар, чаа билиглер, чаа айтырыглар болгаш чаа эчис сорулгалар туруп турар. Национал оттуруушкунуң болгаш катап төрүүшкүннүң шуурганнары чер кыры-биле эртип, ону силгип, өскерткен болгаш эки талазынче өскертирин уламчылап турар» деп Сукарно медеглээн.

Конференцияга киржип турар чурттар ниити хөй түүлдерлиг, бүгү делегейге тайбыныы камгалаар болгаш быжыглаар ниити шиитпирлиг болуп турар деп Индонезияның президентизи демдеглээн.

Колония эжелээр чорук болза, бистерге кандыг бир ыракта болган чүве эвес. Оон кам-хайыра чок бүгү кадыг дошкуннары-биле таныш бис. Колония эжелээр чорук кижилерге кайы хире улуг хораны чедирип турарын, кандыг ядаралче аппар чыдарын болгаш төөгүнүн чайлаш чок хөгжүлдезиниң мурнунга кажан хөнү чогу-биле дүжүп бээр апарганда кандыг уржукту артырып каарын көрген бис. Мээн улузум болгаш Азияның база Африканың хөй-хөй чурттарының улустары бо бүгүнү болдунун дүржулгазынга көрүп эртиргеннер.

Бистиң чурттарывыстың бүгү кезектери хосталган деп база чугаалап шыдавас бис. Чамдык районнарда ам-даа кымчының согуушкуннарының адаанда ажылдап турар. Азияның болгаш Африканың мында келбээн чамдык районнары ындыг байдалларда чурттавышаан турар... «Колония эжелээр чорук өлген» деп биске удаа-дараа чугаалап турар. Боттарывысты мооннбиле мегелээрин азы оожургадырын болдурбаалынар. Колония эжелээр чорук ам-даа өлбээн деп силерге чугаалап тур мен. Азияның болгаш Африканың дыка хөй районнары ам-даа хосталбаан турда, Колония эжелээр чорук өлүг деп чүвени канчан чугаалар бис?» деп Сукарно уламчылаан.

Дайынның айылын чугаалавышаан, дайын бүгү кижи төрелгетенге улуг трагедия болур ийик, Азияның болгаш Африканың хөй-хөй чурттарының бо хире улуг өлүм-чидимнер-биле чаалап алган хамаарышпас чоруунга айылды таварыштырын болур ийик деп Сукарно демдеглээн.

«Азияның болгаш Африканың тайбын дээш туржуп турар сагыш-сеткилдиң, моральдыг болгаш политиктиг бүгү күштерни мобилизастаарын» болгаш «бистер дайын дээш эвес, а тайбын дээш туржуп турарывысты көргүзерин, бистин бар-ла турар бүгү түүлдеривисти кажан-даа тайбынны быжыглаарынга ажыглатынган турарын» Индонезияның президентизи конференцияның киржикчилерин кыйгырган.

Оон соонда конференцияның даргазын сонгаан. Египеттиң премьер-министри Насерниң саналы-биле, ону Кыдат Улус Республиканың күрүне Чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лай деткээн, конференцияның даргазынга Индонезияның премьер-министри Састроамиджойону чаңгыс үн-биле сонгаан.

Ону конференцияның даргазынга сонгааны-биле холбаштыр чүве чугаалавышаан, Азия болгаш Африка чурттарының конференциязын чыылдырганының коз чылдагааны болза, делегейниң үргедекчи дайынынга шилчиирин кыжаныр турар улустар аразының дүшкүүрлүг чидиг байдалында болур деп Састроамиджойо демдеглээн.

Азияның болгаш Африканың улустары тайбың дээш туржуп турар деп медеглевишаан, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырары дээш боллунар бүгү аргаларны алырын кижи төрелгетенни «коргуушкундан болгаш сезиглелдерден» хостаарын Индонезийниң премьер-министри төлээлерни кыйгырган. «Мооң чугула түүлү болза, бот-боттарының национал тускай эргезин болгаш чурт-девискээриниң бүдүн турарын удурдедир хүндүлежир принциптерге политиктиг, социалистиг азы шажын-чүдүлелиг үзел-бодалдары хамаан чокка найыралдыг кожа-хелбээ турар чорукту деткиир, агрессияны буруу шавар, бот-боттарының иштики херектеринге киришпезин, деп эрге болгаш удур-дедир ажыктыг болурунга белен болгаш быжыг шиитпирлин-биле болуп турар» деп Састроамиджойо медеглээн.

Конференцияның сорулгаларының дугайын чугаалавышаан, Азия болгаш Африка чурттарының аразынга кады-ажылдажылганы калбартырының чугулазын, оларның аразынга найыралдыг кожа-хелбээ харылзааларны тургузарын Састроамиджойо демдеглээн. «Бо болза, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту үндүрүп турар чөрүлдээниң үнүп турар дөстерин чайладыр орукту болгаш аргаларны кады тыварын оралдажыр ужурлуг бис деп чүвени демдеглеп туурар деп бодаар мен. Оон аңгыда, кандыг бир чылдагаан-биле Азияның болгаш Африканың Каттышкан Нациялар Организациязынга кирбейн барган чурттарны бо организацияже киирер айтырыгны таарыштырарын оралдажыр сорулга бистиң мурнууста туруп турар.

Оон соонда Састроамиджойонун демдеглээни: «бо үениң дүшкүүрлүг чоруунун кол чылдагааннарынга Азия болгаш Африка хөй чүс чылдарның дургузунда оон качыгдап чораан эрги кымчы колония эжелээр чорук болуп турар. Кижи төрелгетениң улуг хөй кезии колония эжелээр чорукту эрткен үениң болуушкуну деп санап турар, ындыг болза-даа, ол херек кыгында ам-даа дириг».

«Колония эжелээр чоруктан аңгыда дүшкүүрлүг чоруктун өске бир чүгүл чылдагааны болза, расизм болуп турар. Кезээде эвес болза-даа, расизм удаа-дараада тергиидекчи бөлүктүн артык күштүг болур чоруунга үндезилетинген колония эжелээр чоруктун база бир хевири болуп турар. Ындыг болза-даа, кижилериниң кежиниң өңүн ылгаарынга үндезилетинген расизмниң айтырыын оон янзы-бүрү талазындан чугаалажыры бодунуң хүлээлгези кылдыр санаар боор деп идегээр мен».

Састроамиджойонун чугаазы-биле конференцияның ёзулалдыг ёзулуг ажыдыышкыны доозулган, оон соонда конференцияның киржикчилери хуралды хаалгыг чорударын уламчылаар.

БАНДУНГ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Апрель 18-те хүндүс Азия болгаш Африка чурттарының конференциязынга пленарлыг ажык хурал болган, аңаа хуралды чорудар чурумун болгаш хүн айтырыын бадыгаан.

Хуралдың эгезинде хуралдың даргазы Индонезияның премьер-министри Састроамиджойо төлээлериниң баштыңнары хаалгыг хуралга хүн айтырыынга мооң адаанда айтырыгларны киирерин пленарлыг хуралга сүмелээн деп дыңнаткан: 1) экономиктиг кады ажылдажылга; 2) культурлуг кады ажылдажылга; 3) кижиниң эргелери болгаш бот-шиитпирлелиниң эргези; 4) хамаарылгалыг улустарның айтырыглары; 5) бүгү делегейге тайбыныы болгаш кады ажылдажылганы хандырары.

Төлээлериниң баштыңнары ажык-даа, хаалгыг-даа хуралдарны чорудуп турарын сүмелээн, ынчаарга, конференцияның чоруп турарының дугайында парлалгага дыңнадыгларны хүн-бүрүде парлап турар ужурлуг, ынчаарга конференцияның түннелинде түннел дыңнадыг парлап үндүрген турар ужурлуг деп Састроамиджойо база дыңнаткан.

Хүн айтырыы чаңгыс үн-биле бадыгатынган.

Оон соонда ниити санал-оналдар эгелээн. Камбоджаның, Цейлоннун, Египеттиң, Алдын Эриктиң, Иранның болгаш Иракты төлээлери чүве чугаалаан.

(СЭТА).

„Принцесс Кашмир“ самолёттуң катастрофазының талазы-биле „Эйр индиа интернейшнл“ деп индий компаниянның медеглели

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дыңнадып турарын өзүгаар алырга, Индияның «Эйр индиа интернейшнл» деп авиакомпаниязы медеглел парлаан, ында чугаалап турары болза, апрель 11-де Мурнуу-Кыдат далайга аварияга таварышкан «Принцесс Кашмир» самолёттуң экипажының дириг арткан үш кежигүннериниң чугаазы-биле алырга, самолёттуң тургузуундан шуут хамаарышпас факторлардан болган частыышкынның болгаш өрттүн уржуундан самолёт катастрофага таварышкан.

Медеглелде айтып турары болза, дириг артканнарның дыңнадып турары-биле алырга, самолёт Натуна ортулуктун чоогунга 18 муң фут хире черге аңаа ужун чораан, кажан дааш чок частыышкын болган соонда ак ыш кабинаже киреп эгелээн.

Эт-сеп чоруур салбырда өртке удур система ажылдап эгелээн, ол салбырның өрт өөрүгер херекселдерин доп-дораан белеткээн, ынчалза-даа түнел чок болган, самолёттуң бүгү иштинге, оон иштинде пилоттуң кабиназынга ыш-биле долдунганда, самолёттуң оң талакы чалынче күштүг от тарай берген.

Медеглелде оон ынай чугаалап турары болза, капитан Д. Б. Джаар сугга доп-дораан хонар деп шиитпирлээн, оң талакы чалгыының үрелгениниң болгаш пилоттуң кабиназынга ыштың киргениниң түннелинде хонуушкун кончуг берге байдалга таварышкан.

Самолет сугга кээп дүшкен болгаш сугже дүрген дүже берген.

(СЭТ

Лондоннуң типография ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны

ЛОНДОН. Лондон солуннарының типографияларының 700 электриктериниң болгаш механиктериниң ажыл соксадыышны 24 хонук үргүлчүлеп турар, оон түннелинде 30 хире төп солуннар үнмейн турар. Солуннарның үнмейн турары ам болур парламент соңгулдаларын холбаштыр буржуаз партияларның бөлүктериниң онза дүвүрээзиниң болдуруп турар. Ол дугайын ылаңгыя апрель 15-те күш-ажыл министри Монктоннуң тургустунуп турар байдалды премьер-министр Иден-биле холбаштыр көргени херечилеп турар.

Күш-ажыл министерствозунга ажыл соксадыышкыны кылып турарларның төлээлекчилери биле солуннар ээлериниң хөй санныг чугаалажыышкыннары чүгедаа чедирбээн. Апрель 15-те бүдүрүлге ээлери 20 муң ажыг өрүкчүлерни, солун шарыкчыларын болгаш типографияларның чөрүлдээлергe шуут киришпейн турар өскедаа ажылчыннарын ажылдан үндүрген.

Апрель 16-да болган массалыг митингиге ажыл соксадыышкыннары кылып турарлар ажыл соксадыышкынын үргүлчүлээр деп чаңгыс эп-сеткилдиг шиитпирлээннер. Ажылчыннар ажыл төлевирин бедидер дугайында негелдени бүдүрүлге ээлериниң хандырарындан ойталап турары-биле холбаштыр демиселди үргүлчүлээр деп доктааткан боттарының профэвилелдериниң болгаш ажыл соксадыышкынының комитединиң ажыл чорудулгазын чүүлдүг деп көргеннер. Митингиге хүлээп алган резолюцияда солуннар ээлериниң туружун буруу шаап турар болгаш 20 муң ажыг ажылчыннарны ажылдан үндүргениниң бүгү харылсалгазы солуннар ээлериниң ассоциациязынга онаажыр деп чугаалап турар.

«Дейли Уоркер» полиграфия үлетпүрүнүн ажылчыннарының өзүп турар эп-сеткил каттыжыышкынын демдеглеп турар парлакчыларының болгаш холушкак профессиянын ажылчыннарының профэвилелдер федерациязынга кирип турар профэвилелдери ажыл соксадыышкыны кылганнарны шиитпирлин-биле деткип турарлар, ол дээрге, кайгамчыктыг болуушкун-дур» деп солун бижип турар.

(СЭТА).

Капиталистиг чурттарда ажылчыннарның ажыл соксадыышкынныг демисели

БРЮССЕЛЬ. Барын болгаш Чөөн Фландрияда лён волокнозу ажылдап кылыр бүдүрүлгелериниң адды муң ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны барык-ла ийи неделя уламчылап турар. Ажыл соксадыышкыны кылып турарлар ажыл төлевирин бедидерин негеп турарлар.

«Драпо руж» солуннуң дыңнадып турарын өзүгаар алырга, Барын Фландрияның Мелен районунда чамдык бүдүрүлгелер боттарының бүдүрүлгелериниң штрейбрехерлерни ажыглаарын оралдашканнар. Ынчалза-даа ажыл соксадыышкыны кылганнар ол чорукту болдурбайн барганнар.

ТОКИО. Япон радионуң дыңнадып турарын өзүгаар алырга, химия үлетпүрүнүн бүдүрүлгелериниң ажылчыннарын каттыштырып турар чамдык профэвилелдери ажыл төлевирин бедидерин негеп, ажыл соксадыышкыны чарлаан. «Минке госей», «Тойо Каоцу», «Син Нихон Тиссо» компаниялардың ажылчыннары ажыл соксадыышкыны кылып турарлар.

(СЭТА).

Чехословакияның тайбың талалакчыларының съездизи

ПРАГА. Тайбың талалакчыларының үшкү съездизи ажылын Прагага дооскан.

Съезд чаңгыс эп-сеткил-биле резолюция хүлээп алган, ында чугаалап турары болза:

Бо харыысалгалыг хүннерде чехословак улус бүгү делегейниң улустары-биле кады кижи төрелгетенге кыжаныр турар айылга шиитпирлин-биле удурланып турар. Барын Германияны милитаризастаар чорук-биле кажан-даа эптешпес бис. Немец айтырыг тайбың арга-биле шиитпирлеэзин дээш, демократтыг, тайбыңга ынак чаңгыс аай Германия тургустунган турзун дээш париж дугуржулгаларын боттандырарынга улур демисежип турар болгаш демисежир бис.

Атомнуг энергия кижилерни чок ылып ѳзуткаарынга ажыглатынган турарын күзевейн турар бис. Кижи төрелгетениң генизының бо улуг ажыдыышкыны атомнуг энергия амыдыралдың чечектелиишкининге бүрүн дузалаан турзун дээш бүгү делегейниң тайбынга ынак улустары-биле кады демисежип турар бис.

Чехословак улустуң чаңгыс эви болза, чедиишкиннерге болгаш типелгелерге апар чыдар улуг күш болуп турар деп резолюцияның түнелинде чугаалап турар. Бистиң айылы чок чоруувустун болгаш хамаарышпазывыстың эң-не идегелдиг магадылалы болза, Совет Эвилели-биле быжыг найырал болгаш бузулбас эвилел болур.

Тайбыңга ынак күштериниң төлээлекчилериниң Бүгү-делегей Ассамблеязын Хельсинкиге чыылдырар дугайында шиитпирни съезд байырлап тур.

Тайбың талалакчыларының чехословак комитединиң чаа составын болгаш тайбыңга ынак күштериниң төлээлекчилериниң Бүгү-делегей Ассамблеязынга төлээлерни съезди сонгаан.

(СЭТА).

Японияга реактивтиг самолёттарны бүдүрериниг белеткел

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Токиода япон болгаш америк төлээлекчилериниң аразында Японияга реактивтиг самолёттарның бүдүрүлгезиниң дугайында чугаалажыышкыннар эгелээн.

Япония реактивтиг самолёттарны бүдүрүп үндүрген турар ужурлуг деп иринципке ийи талалар дугурушканнар.

(СЭТА).

Алжирде байдал

ПАРИЖ. Париж парлалгаларының медеглелери-биле алырга, Алжириниң чамдык районнарынга «онза байдалды» чорутканы бо чүрттa национал-хосталгалыг шимчээшкинни кошкадып шыдаваан. Эль-Ульджа болгаш Кхэйран аразында районга шериглериниң болгаш чепсектиг алжирлериниң аразында тулчуушкуннар болган деп «Юманите» солун бижип турар. Бо тулчуушкунга француз батальон шериглериниң командири өлүткен болгаш алаан солдаттар балыгаткан.

(СЭТА).

Мурнуу Вьетнамда байдал

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Сайгон корреспондентизиниң дыңнадыы-биле алырга, Каттышкан Штаттар Мурнуу Вьетнамның премьер-министри Нго Динь Дьем «америк долу деткимчени ап турар болгаш ону соксадыр дугайында чугаа туруп болбас» дээр дугайында аңаа дыңнаткан.

Президент Эйзенхауэриниң тускай төлээлекчизи генерал Коллинс бо дугайын аңаа медеглээр дээш Нго Динь Дьемга болу чораан.

(СЭТА).

Дачэнь ортулуктардан Тайваньче сүрдүре бергеннериниг аар-берге байдалы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыканы:

Чоокта чаа дипче ужудуп келген, мурнунда чанкайшичи ужудукчу турган Лю Жо-лун болза, Дачэнь ортулуктарның чанкайшичи шериглерге Тайваньче сүрдүрүп аппарган чүрттакчылары ам хоозурал болгаш ядаралда чүрттап турар деп дыңнаткан.

Гоминданчыларының сүрүп аппарганы, ортулуктун бир чүрттакчызы Цэйлун хоорайның кудумчуларынга болунун чедиҳардыг оглун 100 тайвань долларга садар деп оралдажып чораан, а 100 доллар-биле чүгле 30 килограмм рис садып ап болур деп Лю Жо-дун чугаалаан.

Дачэнь ортулуктарның чүрттакчыларын эге школаларының класстарында тургузуп турар, ынчаарга өрээл бүрүзүнде 50 кижи чүрттап турар. Ол өрээлдерни чепсектиг полицейжилер таңнылдап турар.

Бир чанкайшичи далай шериниң чугаазы-биле алырга, чанкайшичи чажыт агентилер ортулуктан үнүскевес кижилерни өлүрер деп кыжаныр турганнар. Пароход доктаар черге чайнаа официантказы Фын Жуан пароходка олурарындан ойталай бээрге ону өлүрүп кааннар деп Лю Жо-дун дыңнаткан.

(СЭТА).

Төөгү талазы-биле ленинчи чер-черде

(Төнчүзү).

... Чүгле чаңгыс сактырга безин чазгай ханы сагыш-бодалдарны төрүтүндүрүп турар аттар бар. Чижээлээрге ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүнде, Коммунистиг партияның төөгүзүнде Октябрьның штабы болуп кирген Смольный ындыг.

1917 чылдың октябрьның төөгүлүг хүннеринде Смольныйга Петроград Советы болгаш партияның Төп Комитеди турган. «Россияның хамаатыларынга!» төөгүлүг кыйгырыгны Ленин аңаа бижээн. Бүгү эрге-чагырганың Советтериниң холунче шилчээнинин дугайын чарлаан Советтериниң ийи Бүгү-Россий съездизи Смольныйның ак-колонналыг актовый залынга октябрь 25-тиң кежээзинде ажыттынган. Ноябрь 8 октябрь 26-ның дүнезинде съезд тайбын дугайында болгаш чер дугайында ленинчи декреттерни хүлээп ап, делегейде баштайгы ажылчын-тараачын чазакты В. И. Ленинни баштадыр сонгаан.

1918 чылда Совет чазак Москваже көжүп келген хүнүнге чедир В. И. Лениниң чүрттап турганы Смольный бажыңының ийиги каъдында өрээлдерни камныы-биле хевээр артырып кадагалаан.

... Ам ажылчы чоннар депутаттарының Ленинград хоорай Совединиң Күүскомунуң туруп турары мурнундагы Маршинск ордузунуң бажыңында мемориалдыг самбыраны тургускан. Оон бижимелинде 1917 чылдың декабрьда В. И. Ленин Улус Ажыл-агыйының Дээди Чөвүделиниң бюрозунун маңаа болган хуралынга киришкен болгаш банкыларны национализастаар дугайында болдунун бижээни декреттин төлевилелин киирген деп чугаалап турар. Лениниң деп адаан улуг аудиторияларының бирээзин демир-орук транспортунун инженерлериниң академик В. Н. Образцов аттыг Институдунун эртемденнери болгаш студенти аныяктары онза ынакшыл-биле кадагалап турарлар. Аңаа 1918 чылдың январьда Бүгү-российниң демир орукчуларының онза съездизинге Владимир Ильич Улус Комиссарларының Чөвүделиниң ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелди кылган. Ленинградта болгаш оон чоогунда улуг баштыңчының дугайын сагындырып турар өске-даа чүрлер эвээш эвес. Сөөлгү удаада Владимир Ильич Петроградта Орду шөлүнге болган хөй кижи киржикчилиг митингиге чүве чугаалаан. Ол дээрге Коммунистиг Интернационалдың II Конгрезиниң хуралдары Таврическ ордузунга эртип турган хүннерде, 1920 чылдың июль 19-та болган.

... Алдарлыг революсчу чаңчылдарның хоорайы—Ленинградтың ажылчы чоннары Владимир Ильичиниң амыдырал чүртталгазы-биле болгаш ажыл-чорудулгазы-биле холбаалыг бүгү-ле түүлдерни улуг ынакшыл-биле кадагалап турар. Чүрекке эргим черлерге хүн-бүрү чүс-чүс экскурсантылар, оон иштинде чер бөмбүрээнин хөй-хөй чүрттарындан келгилээн тайбың болгаш бөдүүн кижилериниң аас-кежин дээш демиселчилер кээп турар. Ажылчыннар болгаш колхозчулар, эртемденнер, Совет Армияның болгаш Флоттун дайынчылары, студентилер болгаш школачылар аңаа кайгамчык улуг ынакшыл болгаш хүндүткел-биле кээп турар.

Аңаа келирге оларның мурнунга үелериниң кызыгаарлары шуут чатылып, Ленин шуут боду-ла хевээр көстүп келир.

А. ВИНОГРАДОВ.

Ленинград,
1955 чылдың апрель.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 3 — 62, редакторнун оралакчызының, иштики информация кылдызының —3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агай кылдыстериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериянын—3—65.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ТС—01879

Культура эргелелиниң типографиязы